

SPOTKANIA
Z JĘZYKIEM POLSKIM
PROPOZYCJE ZAJĘĆ EDUKACYJNYCH

Spotkania z językiem polskim

Propozycje zajęć edukacyjnych

Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą
Polonijne Centrum Nauczycielskie w Lublinie

Na okładce wykorzystano kadr – *Orzeł na drodze Lecha* – z teatryku cieni *Legenda o powstaniu państwa polskiego*, który pod kierunkiem Ewy Kołodziejczyk przygotowały dzieci podczas kursu dla repatriantów i członków ich rodzin

Projekt okładki
Maria Czubek

Korekta językowa
Maria Czubek, Małgorzata Wróblewska

Copyright © Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą
Polonijne Centrum Nauczycielskie w Lublinie

ISBN 978-83-930606-6-5

Wydawca
Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą Polonijne Centrum Nauczycielskie
w Lublinie, 3 Maja 18/5A, 20-078 Lublin, tel. 81 532 38 13, info@pcn.lublin.pl

Wszelkie prawa zastrzeżone. Przedruk i reprodukcja, w jakiegokolwiek postaci, całości
lub części książki bez pisemnej zgody wydawcy są zabronione

Lublin 2011

DTP
Maria Czubek

Druk i oprawa
Wydawnictwo Polihymnia Sp. z o.o., ul. Deszczowa 19, 20-832 Lublin,
tel./fax 81 746 97 17, poczta@polihymnia.pl, www.polihymnia.pl

Printed in Poland

Spis treści

Wstęp • **5**

Daleko od nudy • Małgorzata Małyska • **7**

Zabawy z poezją • Małgorzata Wróblewska • **8**

Poznaj Polskę. Zajęcia z wykorzystaniem technologii komputerowej • Janusz Woźniak • **15**

Wiosna w świecie przyrody. Przykładowe zajęcia w klasie z uczniami o zróżnicowanym poziomie znajomości języka polskiego • Janusz Woźniak • **25**

Czy ktoś widział mojego pieska? • Ewa Darwicz • **34**

Alfabet współczesnego świata • Ewa Darwicz • **39**

Od powitania do *Pozdrowienia* • Ewa Darwicz • **45**

Czym jest nadzieja w ogrodzie świata? •
Katarzyna Mikos • **50**

Nie Wiem Kto – wiersz nie tylko dla dzieci •
Katarzyna Mikos, Grażyna Wiśniewska • **57**

Krawężnik przepaścią • Grażyna Wiśniewska • **72**

Wielkanocne niespodzianki • Małgorzata Małyska • **80**

Efektywne techniki uczenia się. Od ucznia
w szkole w Kazachstanie do studenta na polskiej uczelni •
Małgorzata Wróblewska • **92**

Poeci moralisci – Miłosz i Herbert • Joanna Wójtowicz • **97**

Wstęp

Spotkania z językiem polskim to zbiór propozycji zajęć realizowanych w różnych formach, w różnych warunkach.

Zebrane w opracowaniu pomysły są autorskimi inspiracjami, wynikającymi z wieloletnich doświadczeń w pracy z nauczycielami polonijnymi i repatriantami oraz członkami ich rodzin.

Język polski dla wielu osób, z którymi pracował i pracuje zespół ORPEG PCN, jest językiem dziedzicznym. W tym kontekście warto dostrzec emocjonalny związek z kulturą i etosem języka. Jednocześnie należy sobie uświadomić, że dla Repatriantów oraz dzieci i młodzieży polonijnej nie jest to język pierwszy, więc jego uczenie się wymaga strategii właściwej dla języka obcego.

Z naszych nauczycielskich refleksji wynika też, że najważniejsze w rozpoczynaniu nauki i jej efektywnym kontynuowaniu jest wewnętrzne zmotywowanie, a ono bywa najczęściej wynikiem zainteresowania i podejmowania aktywności „dla samego działania”, a nie z uwagi na nagrodę zewnętrzną (nawet jeśli miałyby to być dobra praca czy wygrany konkurs).

Zapraszamy więc Państwa do spotkania z językiem polskim w sytuacjach intrygujących, różnorodnych. Zapraszamy do zainteresowania „uczeniem się języka polskiego”.

Spotkajmy się jako stale uczący się polskiego...

dr Joanna Wójtowicz

Wicedyrektor ORPEG PCN w Lublinie

Daleko od nudy

Na ciekawe lekcje trzeba mieć pomysły. Ich bogatym źródłem jest obserwacja dzieci. Jeżeli pozwalamy naszym uczniom robić to, co lubią najbardziej, np. biegać, śmiać się, zgadywać, rysować, kleić, rozmawiać, wyobrażać sobie, fantazjować, nie musimy specjalnie zabiegać o ich aktywność i zainteresowanie. Wystarczy sięgnąć po podstawę programową, zgodnie z nią wybrać ciekawy tekst, określić cele i zaplanować działania według przemyślanej przez nas koncepcji.

Ważne, aby:

- wyjść od rzeczy znanych dzieciom,
- dodać nowe umiejętności i wiadomości,
- utrwalić je na różne sposoby,
- sprawdzić osiągnięcia uczniów,
- pozwolić dzieciom uczyć się i zauważać konkretne efekty działań.

Tak zorganizowana nauka staje się przyjemnością i daje dzieciom możliwość nabycia kompetencji samodzielnego uczenia się oraz motywuje do udziału w lekcjach języka polskiego.

Dominantą zajęć jest tekst literacki, który zaciekawia zarówno tematyką, jak i formą wypowiedzi, adekwatną do wieku uczniów. Wybór tekstu może sprawić, że nasi uczniowie pokochają czytanie (także w języku polskim) lub będą od niego uciekać w świat wirtualnych obrazów. Warto pokazać, że fascynacja, magia, odkrywanie siebie i świata, mają swoje źródło w lekturze polskiej, która jest atrakcyjniejsza np. od gry komputerowej.

Zabawy z poezją

Wciąż za Tobą ciągnie się. – Co to jest?

Uczenie się to korzystanie z każdej okazji.

Żeby coś poznać, trzeba to coś

podglądać

i podsłuchiwać,

zbli

lać

zać

da

się i od

smakować,

pytać o to

i porównywać.

Zgodnie z zapowiedzią zaproponowane spotkanie z językiem polskim nie będzie się odbywać za drzwiami klasy ani w żadnej innej przestrzeni zamkniętej. Na to spotkanie, tak jak na każde, trzeba będzie dojść, czyli najpierw wyjść. Nie, nie musicie wychodzić specjalnie, możecie wykorzystać do nauki każde wyjście z domu. Ważne – idąc, nie przegapcie ciekawych rzeczy, ale...

...oglądajcie się za siebie, patrzcie na boki, no i przed siebie też,
bo tak bezpieczniej jest.

...Och, w rozgadaniu o tym, jak korzystać z każdej okazji do nauki, o mało nie przegapiliśmy wyjątkowego momentu do zabawy!

Ćwiczenie 1.

Pokażcie wspólnie, ilustrując ruchem, tworząc właściwe sytuacje, różnicę pomiędzy słowami:

chodzić wyjść wychodzić dojść przechodzić.

Jeśli w zabawie uczestniczy dziecko poniżej 12 roku życia, to ograniczcie trudność zadania i użyjcie do zabawy słów:

iść wyjść dojść.

W zabawie uczestniczcie wszyscy, np. zatrzymujcie chcącego **wyjść**, aby poczuł różnicę między **iść** a **wyjść**, nie dajcie mu **dojść** lub **przejsć**.

Czasowniki – *verbum* – to słowa, które mają moc kreatywną, istnieją w przestrzeni, nie ograniczamy więc ich wymiarów jedynie do płaskiej formy zapisu na kartce.

Z powstałych doświadczeń zróbcie plakat, wykorzystując schemat:

podczas ilustrowania, przedstawiania słów powtarzaliśmy:

[ruch, czynność, ruszaliśmy nogami – może być zapis słowny lub rysunki; określenie wspólnego zakresu znaczeniowego wymienionych wyrazów]

podczas ilustrowania, przedstawiania słów robiliśmy coś szczególnego/charakterystycznego dla słowa:

chodzić

wyjść

wychodzić

dojść

przechodzić

Ćwiczenie 2.

Biegiem po słońce

Wychodzimy z domu w słoneczny dzień.

Zadania dla spacerowiczów:

- Ile słońca możemy przynieść do domu?
- Czy możemy przestłonić Słońce? Obserwujcie idącą obok osobę.
 - Czy spostrzegacie coś nietypowego?
- Czy zauważyliście „coś” podobnego do siebie, co zawsze idzie tam, gdzie wy?
 - Czy to jest coś, czy ktoś?

Spostrzeżenia warto zapisać w tabeli:

(Ćwiczenie uczy obserwacji i wnioskowania na jej podstawie oraz poszerza zakres leksykalny ucznia, przygotowuje do opisu, może stanowić wstęp do twórczego pisania.)

Co widzę?	Jak to nazwę?	Dlaczego „to” jest?	Jak to mogę wykorzystać?

Powtórzmy takie zabawy wieczorem, w świetle księżyca. Porozmawiajmy na temat, co ma wspólnego słońce i księżyc z punktu widzenia spacerowicza?

(Wywołajmy chęć mówienia w języku polskim, jeśli poziom umiejętności dzieci/uczniów na to pozwoli, spróbujcie to zapisać albo stworzyć ilustrowany reportaż.)

Ćwiczenie 3.

Bohater naszych spacerów

1) Co zaobserwowaliśmy, spacerując w dzień i przy księżycu?
Jak to nazwaliśmy? (cień)

(Poszerzenie: W grupie bardziej zaawansowanej możemy poćwiczyć rozróżnianie rzeczowników osobowych i nieosobowych, rozmawiając np. na temat: Czy cień należy tylko do kogoś, czy także do czegoś?)

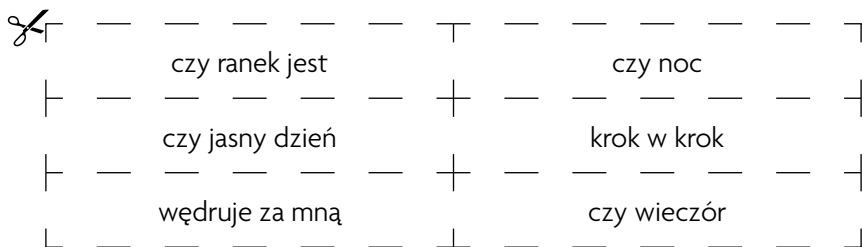
2) Czy cień jest tylko w dzień? – Dyskusja ustrukturalizowana.

(Uzupełnienie: w przypadku grupy niezaawansowanej warto zrobić ćwiczenia fonetyczne, wzmacniające rozróżnianie brzmień słów: cień – dzień. Można tego dokonać w ćwiczeniach z ilustracjami lub w czytanych zdaniach z luką.)

Ćwiczenie 4.

Cień bohaterem wiersza

Organizacja: uczniowie/uczestnicy tworzą grupy; może być też jednoosobowa grupa. Każdy zespół ma odpowiednio pocięte zdania pierwszej strofy wiersza *Cień* M. Strzałkowskiej.

– Małgorzata Strzałkowska – polska poetka współczesna, postanowiła wykrzyczeć, że ma dość:

KOGO?

– czekanie na odpowiedź (własnego cienia).

Swoją opowieść zaczęła od narzekania, że ten cień, straszny cień towarzyszy jej zawsze, ciągle, w każdej chwili, wszędzie. Ze zbioru wyrazów wybierzcie te, które wskazują na to, kiedy cień naprzykrza się naszej poetce:

KIEDY?

(Uzupełnienie: uczniowie/uczestnicy biegle władający językiem mogli by się zastanowić, jaką funkcję w tej strofie pełni powtarzany wyraz „czy”, jaką ma formę gramatyczną – jest partykułą czy spójnikiem.)

JAK?

Poetka skarży się:

„krok w krok wędruje za mną/ dziwaczny, obcy cień.”

Zabawa ruchowa w parach: jedno dziecko jest poetką, drugie jej cieniem. Chodzą jak osoba i jej cień, od czasu do czasu cień jedną nogą „przecina krok” poetki.

Wyjaśnianie frazeologizmu „krok za krokiem” poprzez próbę odpowiedzi na pytania:

Jak chodził za tobą cień?

Jak chodziłaś/chodziłeś za poetką?

Wniosek: Krok w krok, czyli tuż, tuż, bezpośrednio za kimś

(za: S. Bąba, J. Liberek, *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny*, PWN 2002)

– Poetka prosi, aby cień odszedł, by dał jej spokój, a on „słuchać nie chce i stoi, tak jak stał”. I szepce jej czasami: „– To ja, twój własny cień,/ jeżeli mnie nie lubisz...”.

Ćwiczenie 5.

– Jaką radę cień poetce dał? Kiedy cień może się zmienić? Kończenie przytoczonej wyżej wypowiedzi (powstają miniwierszyki, które należy wyeksponować, odczytać).

(– Poetka usłyszała: jeżeli mnie nie lubisz,/ to się po prostu zmień...).

Ćwiczenie 6.

Dlaczego poetce mógł się nie podobać jej cień?

- opis cienia naszej sylwetki
- opis naszego cienia, gdy się poruszamy
- opis naszego cienia, jak z kimś rozmawiamy
- opis naszego cienia w chwili wykonywania ulubionej czynności.

Cień, który „idzie za nami krok w krok” – co odzwierciedla? Czy możemy ukryć przed nim nasze sekrety?

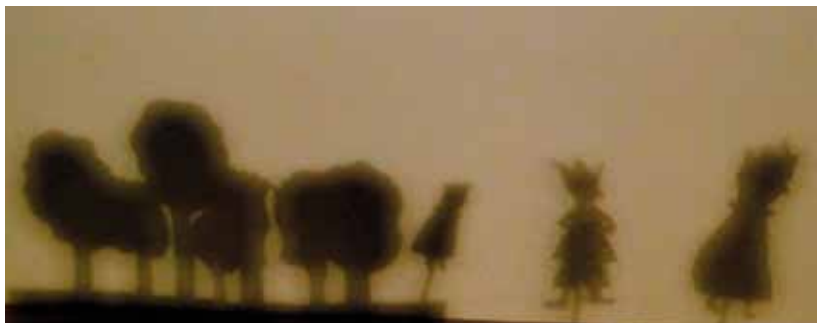
(Uzupełnienie – dla osób biegłych językowo i powyżej 12 roku życia: Poetka najpierw mówi, że „krok w krok wędruje za nią [...] obcy cień”, a cień mówi do niej: „To ja, twój własny cień”. Własny czy obcy jest ten dziwny cień?)

Ćwiczenie 7.

Ja i mój cień opowiadamy ciekawe historie – teatrzyk cieni z wykorzystaniem np. postaci i narracji legend polskich lub ulubionych lektur.

(Komentarz: ćwiczenie to będzie parafrazą czytanego tekstu, co pozwoli na pogłębienie jego zrozumienia.)

A może uda się wam odgadnąć imiona bohaterów i tytuł legendy polskiej, których historię w teatryku cieni opowiedziały dzieci uczestniczące w kursie dla repatriantów i członków ich rodzin?

(Legenda o powstaniu państwa polskiego.

Teatryk cieni przygotowany pod kierunkiem pani Ewy Kołodziejczyk)

Drogi Czytelniku, w zabawie z poezją wykorzystaliśmy wiersz Małgorzaty Strzałkowskiej *Cień* ze zbioru *HOCKI-KLOCKI dla każdego – i małego, i dużego* (wyd. Jacek Santorski & Agencja Wydawnicza Sp. z o. o.).

Dla potrzeb ćwiczenia języka bardziej go opowiedzieliśmy, niż przeczytaliśmy. Zachęceni sięgniemy po małe i duże zbiory, i czytać będziemy na kanapie, w klasie, w parku, sami oraz wspólnie z innymi – dużymi i małymi. Nie ma bowiem nic lepszego niż słowo, które niby zwykłe, a niezwykle i wciąż się nowe wydaje, a jedno wlecze kolejne. Słowa tworzą zdanie, a zdania historie całe – rymowane, rytmiczne, dźwięczne, dosłowne i symboliczne.

– Jak nie lubić słów, jak nie lubić poezji, jak nie być poetą... (choć na chwilę dla siebie, dla dziecka, dla taty, dla mamy, dla przyjaciół)?

Poznaj Polskę

Zajęcia z wykorzystaniem technologii komputerowej

Cele:

- zapoznanie uczniów z wybranymi zagadnieniami z historii Polski;
- zapoznanie uczniów z wybranymi zagadnieniami z geografii Polski;
- poznanie pojęć związanych z technologią komputerową;
- poznanie/utwalenie polskich symboli narodowych.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

1. Powitanie, zajęcie miejsc przy komputerach. Uczestnicy (dzieci w wieku 6–10 lat) siadają przy stanowiskach komputerowych. Dopasowują stanowiska do swoich potrzeb. Włączają komputer. Zależnie od poziomu opanowania umiejętności obsługi komputera, zajmują miejsca pojedynczo lub parami (wówczas w parze powinna być osoba biegle posługująca się technologią komputerową).

2. Zasady pracy z komputerem. Uczestnicy czytają zasady pracy z komputerem. Wyrażają zgodę na ich przestrzeganie. Podstawowe zasady:

- Zadbaj o prawidłową pozycję ciała.
- Staraj się mrugać oczami co parę sekund.
- Rób przerwy w pracy co 15 minut.
- Jedz, pij tylko z dala od komputera.
- Pracuj zgodnie z poleceniami nauczyciela, tylko na stronach internetowych wskazanych przez niego.
- Zgłaszaj nauczycielowi wadliwe działanie komputera.

3. Komputer po polsku. Każdy uczestnik otrzymuje kartę pracy. Ma połączyć obrazki z podpisami. Wyrazy należy głośno odczytać.

ekran

klawiatura

monitor

klawisz

obudowa

podkładka – pad

komputer – jednostka centralna

przewód

myszka

4. Oto Polska. Uczestnicy otwierają przeglądarkę internetową, powtarzają jej nazwę, wpisują w pole adresu: <http://www.kula.gov.pl/>.

Każde dziecko wybiera swojego przewodnika po stronie – Kulka lub Kulkę. Stara się zrozumieć prezentację. Zapamiętuje nazwy miast, które zaznaczono na mapie. Odpowiada na pytania nauczyciela:

- Które miasto jest najwyżej na mapie?
- Które jest najniżej, które najbardziej wysunięte na prawo, lewo?
- Co spotka dzieci, gdy wybiorą Gniezno?

5. Budujemy gród. Każdy uczeń klika napis „Gniezno”, słucha, co mówi postać oprowadzająca po stronie. Następnie próbuje odpowiedzieć na pytania:

- Ilu braci wędrowało razem?
- Jak się nazywali?
- Co było na wzgórzu?
- Jak nazwano gród założony na wzgórzu?
- Który z braci postanowił pozostać na wzgórzu, gdzie rósł dąb?

Następnie wszyscy klikają „Godło” i słuchają przewodnika. Samodzielnie opisują wygląd godła Polski.

Gdy wybiorą link „Zbuduj osadę”, słuchają poleceń i wykonują je. Nauczyciel może skontrolować stopień ich zrozumienia, rozmawiając z każdym dzieckiem indywidualnie lub poprzez rozmowę kierowaną na forum grupy. Po zakończeniu zadania chętni mogą zaprezentować swoje prace.

6. Katechizm polskiego dziecka. Uczniowie klikają link „Godło”. Nauczyciel rozdaje im kartki z wierszem W. Bełzy *Katechizm polskiego dziecka*. Dzieci, które potrafią czytać, mają za zadanie słuchać i śledzić tekst. Pozostałe starają się go zapamiętać. Następnie razem recytują wiersz z podziałem na role. Jeśli dziecko wybrało za przewodnika Kulkę, może recytować wersję dla dziewczynek.

Władysław Bełza

Katechizm polskiego dziecka

– Kto ty jesteś?	– Kto ty jesteś?
– Polak mały.	– Polka mała.
– Jaki znak twój?	– Jaki znak twój?
– Orzeł biały.	– Lilia biała.
– Gdzie ty mieszkasz?	
– Między swemi.	
– W jakim kraju?	
– W polskiej ziemi.	
– Czym ta ziemia?	
– Mą Ojczyzną.	
– Czym zdobyta?	
– Krwią i blizną.	
– Czy ją kochasz?	
– Kocham szczerze.	
– A w co wierzysz?	
– W Polskę wierzę.	
– Coś ty dla niej?	
– Wdzięczne dziecię.	
– Coś jej winien?	
– Oddać życie.	

7. Taniec góralski. Uczestnicy wracają na stronę główną <http://www.kula.gov.pl/>. Nauczyciel pyta o miejsce umieszczone najniżej (dla starszych – najbardziej na południe). Wszyscy odnajdują na mapie Zakopane i klikają link, słuchają opowieści przewodnika. Następnie wybierają link „Górale” i „Ubierz górala i góralkę”. Postępują zgodnie z instrukcją. Nauczyciel proponuje naukę tańca góralskiego. (Tańczymy na siedząco.)

- Folkowa zabawa cz. I Integracyjne formy polskich tańców ludowych*, Lucyna i Mirosław Bzowsky, Wydawnictwo KLANZA, Lublin 2002

8. W gościnie u prezydenta. Nauczyciel proponuje wyprawę do najważniejszej osoby w Polsce. Dzieci zgadują, kto to może być. Wszyscy wpisują adres <http://www.prezydent.pl/>. Po zapoznaniu się ze stroną, dzieci wybierają zakładkę „Dla młodych”, a tam grę „Memo – godła” (<http://www.prezydent.pl/dla-mlodych/gry/memo/>). Osoba, która jako pierwsza ją ukończy, rozdaje pozostałym kartki z mapą Polski. Na mapie uczniowie zakreślają nazwy miast, które pojawiły się w czasie zabawy. Osoby najsprawniejsze mogą wybrać ze strony kolejną grę. Dodatkowo wszyscy zaznaczają na mapie Gniezno. Nauczyciel może też poprosić o zaznaczenie miast, które kiedyś były stolicą Polski lub o zaznaczenie miejsca zamieszkania dzieci.

9. Historia Polski. Nauczyciel zaprasza do uczestnictwa we wspólnym oglądaniu historii Polski przedstawionej na stronie:

<http://gdn.republika.pl/polmap/mapy/polska2010.htm>

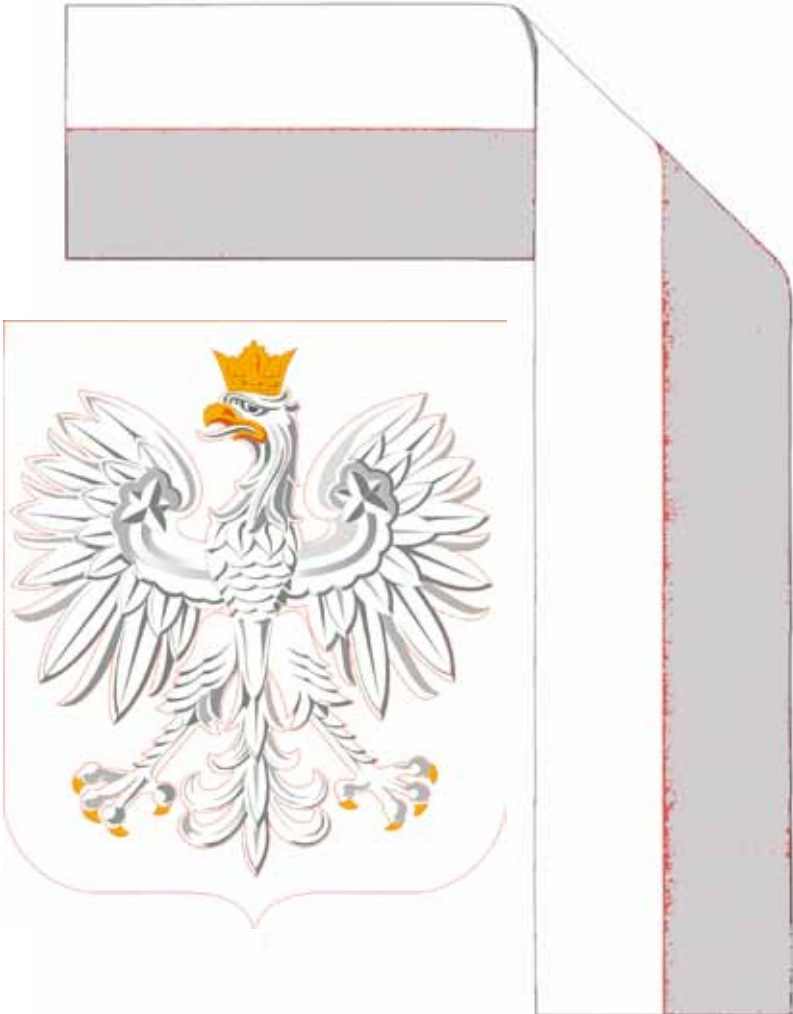
Komentarz nauczyciela powinien być dostosowany do możliwości uczniów. Ta sama interaktywna mapa jest dostępna jako film na stronie:

<http://www.youtube.com/watch?v=JhwGW8JzH8g>

Spotkania z językiem polskim

10. Godło, flaga, hymn. Uczniowie wspólnie oglądają informacje zawarte na stronie http://gdn.republika.pl/polmap/mapy/polska_1.htm zakładka „**Godło i flaga**” oraz „**Hymn**”. Zgodnie z uzyskanymi informacjami kolorują kartę pracy z flagą i godłem. Następnie wspólnie uczą się hymnu. Nauczyciel dostosowuje ilość informacji związanych z historią *Mazurka Dąbrowskiego* i treści w nim zawartych do możliwości grupy.

Mazurek Dąbrowskiego

Jeszcze Polska nie zginęła,
Kiedy my żyjemy.
Co nam obca przemoc wzięła,
Szablą odbierzemy.

Marsz, marsz Dąbrowski,
Z ziemi włoskiej do Polski.
Za twoim przewodem
Złączym się z narodem.

Przejdziem Wisłę, przejdziem Wartę,
Będziem Polakami.
Dał nam przykład Bonaparte,
Jak zwyciężać mamy.

Marsz, marsz...

Jak Czarniecki do Poznania
Po szwedzkim zaborze,
Dla ojczyzny ratowania
Wrócim się przez morze.

Marsz, marsz...

Już tam ojciec do swej Basi
Mówi zapłakany
– Słuchaj jeno, pono nasi
Biją w tarabany.

Marsz, marsz...

Pieśń Legionów Polskich wotiwerek

Jeszcze Polska nie zginęła,
kiedy my żyjemy.
Co nam obca moc udzieliła;
nie ablegamy.

more more ^{Debuski}
do polski ziemi wróćmy
za twoim przewodem
zyciem się prowadem.

Tak ciemności do kumanin
urwał się przez mur
do ocyry w restauracji
po swobodzie wróćmy.
more more ab

Przedem wstę przedem wart
Gedem Polubamy
dat nam przytęł Hanałarte
jak żużel ról mamy
more more ab.

niema morkal nicowidnie,
gdy iguły paturowy
hastem wry i thid igoda Gedie
y ocyry na muru.
more more ab

~~fur tam over~~
fur tam oicie do swej Baci
mei zapłataka my.
o tuhay ^{gmo} ~~gmo~~, pono na ci
Gia wta raba my.
more more ab

na to wry elbich iedne gtozy
Doye tyf niewoli
mamy Rautawickie Kory.
Kosmifler Doy perzwole.

salu

11. Czy on jest Polakiem? Wspólne obejrzenie filmu ze strony
<http://www.youtube.com/watch?v=DccDDcQ9pEg>

Rozmowa na temat: *Czy chłopiec, który napisał słowa i śpiewał piosenkę, jest Polakiem?* Wypowiedzi powinny skupiać się wokół próby zrozumienia sytuacji osób, które mogą odczuwać więź z dwoma krajami czy kulturami.

LITERATURA

1. Folkowa zabawa cz. I Integracyjne formy polskich tańców ludowych, Lucyna i Mirosław Bzowscy Wydawnictwo KLANZA, Lublin 2002
2. <http://mapa.karto.pl/polska>
3. <http://gdn.republika.pl/polmap>
4. <http://www.prezydent.pl/>
5. <http://www.prezydent.pl/dla-mlodych/gry/memo/>
6. <http://www.youtube.com/watch?v=JhwGW8JzH8g>
7. <http://www.kula.gov.pl/>
8. <http://www.youtube.com/watch?v=DccDDcQ9pEg>
9. http://pl.wikisource.org/wiki/Katechizm_polskiego_dziecka
10. <http://www.prezydent.pl/dialog/informacje-o-polsce/>
11. <http://www.mazurekdabrowskiego.pl/>
12. <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/53/Mapa1120.png>

Wiosna w świecie przyrody

Przykładowe zajęcia w klasie z uczniami o zróżnicowanym poziomie znajomości języka polskiego

Wymagania edukacyjne

Uczeń:

1. w zabawie i ćwiczeniach wykonuje czynności zgodnie z poleceniami nauczyciela, współpracuje w grupie
2. rozróżnia wybrane przez nauczyciela głosy ptaków i kojarzy je z ilustracjami
3. wyszukuje i zapisuje słowa zawierające sylabę *kra*
4. wyszukuje w tekście powtarzające się zwroty i wyrażenia
5. głośno czyta i wyraźnie artykułuje wyrazy z trudnościami fonetycznymi
6. śpiewa piosenkę *Pada deszcz na dworze*
7. podejmuje próbę wykonania ćwiczonej piosenki na flażolecie, bierze udział w zabawach z muzykowaniem

Modyfikacja wymagań edukacyjnych pod kątem potrzeb ucznia obcojęzycznego

8. w zabawie i ćwiczeniach powtarza wyrazy z trudnościami fonemataycznymi
9. rozmawia w grupie na temat wykonywanych zadań

Zadanie	Typ zadania
1. Zabawa na powitanie <i>Jaki to dźwięk?</i> Uczniowie rozpoznają dźwięki; kojarzą z obrazkami, dodają podpisy	dodające
2. Zabawa dźwiękami Nauczyciel wskazuje obrazki przedstawiające ptaki, uczniowie naśladują wydawane przez nie dźwięki; zabawa kończy się na wronie (dźwięk <i>kra</i>)	powtórkowe
3. Wiersz <i>Kra przy krze</i> Nauczyciel czyta wiersz, uczniowie śledzą tekst i głośno razem z nauczycielem wymawiają sylabę <i>kra</i>.	doskonalące (dodające dla ucznia obcojęzycznego)
3. Szukanie wyrazów Jakie wyrazy zawierają sylabę <i>kra</i>? Uczniowie wymawiają wyrazy, powtarzają je i zapisują te, których pisownię znają. Na tablicy obok wyeksponowane są układane wyrazy.	doskonalące
4. Wrony na krze – zabawa ruchowa Nauczyciel rozkłada na podłodze arkusze białego papieru A-1. Uczniowie poruszają się w rytm muzyki. Gdy zamilknie muzyka, mają się znaleźć na którejś krze. Nauczyciel podchodzi do kolejnych grup i oddziera kawałek papieru – tak stopniowo topnieje kra.	organizacyjne

Wiosna w świecie przyrody

Numer realizowanego celu	Forma pracy	Środki dydaktyczne, organizacja przestrzeni
2, 8	zbiorowa	• uczniowie siedzą w kręgu, • płyta „Ptaki Polski”, A.G. Kruszwica
2, 8	zbiorowa	• ilustracje przedstawiające ptaki
5, 1	indywidualna	• Wiersz „Kra przy krze” Hanny Łochockiej, „Wesoła szkoła”, kl. I, cz. IV
3, 5, 8, 1	indywidualna	• uczniowie siedzą w ławkach • tablica, na której zapisywane są wyrazy
1, 7	indywidualna	• arkusze papieru A-1 • dowolna rytmiczna muzyka

Zadanie	Typ zadania
5. Kra na rzece Wkrze Uczniowie w grupach utworzonych w poprzednim ćwiczeniu siadają przy stolikach, do których wcześniej nauczyciel przymocował wyciętą z niebieskiego brystolu rzekę. Każda grupa otrzymuje białą kartkę A-4. Siedząc, uczniowie w rytm muzyki podają sobie kartkę, uczeń, który trzyma kartkę w chwili zatrzymania muzyki, staje się promykiem i stapia krę – oderwany kawałek kartki rzuca na środek stolika.	doskonalące
6. Ćwiczenia słowotwórcze – grupy tworzą wyrazy z sylabą <i>kra</i> i zapisują je na „krach”; następnie odczytują je i przyklejają na rzece	sprawdzające
7. Krajobraz wiosną – działania plastyczne – uczniowie, po ustaleniach w grupach, w dowolny sposób wykonują kompozycję – krajobraz wiosną	sprawdzające
6. Wystawa prac i rozmowa kierowana na temat charakterystycznych cech krajobrazu wiosennego (nawiązanie w rozmowie do wiosennego deszczu)	doskonalące
7. Robimy deszcz Po wysłuchaniu nagrania deszczu uczniowie w grupach ustalają, jaką techniką będą naśladować odgłos deszczu. Kolejno prezentują przygotowane wystąpienia	sprawdzające (dodające dla ucznia obcojęzycznego)

Wiosna w świecie przyrody

Numer realizowanego celu	Forma pracy	Środki dydaktyczne, organizacja przestrzeni
1, 9	grupowa	• uczniowie siedzą w grupach • kartka A4 dla każdej grupy (może być w linie)
1, 3, 5, 9	grupowa	
1, 8, 9	grupowa	• kolorowy papier, klej, nożyczki, pastele
1, 8, 9	grupowa indywidualna	
1, 9, 5, 6	grupowa	• nagranie odgłosu deszczu

Zadanie	Typ zadania
8. Nauka piosenki <i>Pada deszcz na dworze</i> • odgadywanie słów, które mogą występować w piosence o deszczu • prezentacja tekstu i wykreślanie powtarzających się słów • wyklaskiwanie rytmu melodii • odsłuchanie melodii	dodające
Wspólne wykonanie piosenki	sprawdzające
Nauka gry na flażolecie piosenki <i>Pada deszcz na dworze</i>	dodające

Informacje o flażolecie – www.flazolet.net

Tam wystarczy odnaleźć numer telefonu i zamówić flazolety z książką oraz zwrócić się z prośbą o inną pomoc.

Numer realizowanego celu	Forma pracy	Środki dydaktyczne, organizacja przestrzeni
6, 7, 4, 6	indywidualna zbiorowa	• tekst piosenki na arkuszu A1 oraz egzemplarz dla każdego ucznia • nagranie do książki <i>Flażolet – najprostszy sposób na miłe muzykowanie</i>, DP-Wydawnictwo, Poznań 2004
6, 7, 4, 6	zbiorowa	
7, 1	indywidualna	• Piosenka <i>Pada deszcz na dworze</i> (tabulatura), w: <i>Flażolet – najprostszy sposób na miłe muzykowanie</i>, DP-Wydawnictwo, Poznań 2004;

Dorota Gellner

Pada deszcz na dworze

Pada deszcz, pada deszcz, pada deszcz na dworze
taki mokry, że już bardziej mokry być nie może.
Lecą w dół, lecą w dół srebrne koraliki,
zmoczą drzewa, zmoczą pola, domy i chodniki.

Pada deszcz, pada deszcz, pada deszcz na dworze,
stuka puka, stuka, puka, straszy kogo może.
Mała mysz, mała mysz, chodzi na paluszkach
i deszczowe koraliki zbiera do fartuszka.

Hanna Łochocka

Kra przy krze

Płynie sobie
rzeka Wkra,
a po Wkrze
sunie kra,
a po krze
wrona skacze
i kracze:
– Krra! Krra!

Na moście siedzi
kruk nastroszony
i prosto z mostu
woła do wrony:
– Dokąd to pani
po rzece Wkrze
tak naprzód prze
na krze?

– Już lody przysły,
więc płynę Wkrą
z lodową krą
do Wisły.

Czy ktoś widział mojego pieska?

Krąg tematyczny: Ja i moi bliscy

Wykorzystanie tekstów kultury na lekcjach języka polskiego realizowanych poza granicami Polski. Przykład scenariusza zajęć na poziom A2 dla uczniów w wieku 7–9 lat.

Osiągnięcia

Uczeń:

- rozumie proste teksty pisane współczesną polszczyzną, wspierane obrazkami
- zadaje proste pytania, stosując właściwe formy komunikowania się
- ustnie opisuje psa
- układa zdanie, zwracając uwagę na szyk wyrazów
- z pomocą nauczyciela redaguje proste ogłoszenie według podanego wzoru
- gestami wyraża różne stany emocjonalne
- stosuje podstawowe formuły grzecznościowe

Bohaterką dzisiejszej lekcji będzie dziewczynka Irena. Posłuchajcie, jak zaczyna się ta historia

Zadanie 1.

Nauczyciel opowiada historyjkę. Uczniowie trzymają karty z „sekretnymi” słowami – **karty z nazwami zwierząt**: kot, chomik koń, krowa, papuga pies, królik, myszka, rybka, wąż, szczur, żaba (rysunek + słowo). Na dźwięk swojego „sekretnego” słowa dzieci wstają (powtórzenie nazw zwierząt) lub klaszczą w dłonie.

Czy ktoś widział mojego pieska?

W sklepie ze zwierzętami.

Mała dziewczynka – Irena – mieszka w dużym domu na wsi. Irena ma 9 lat. Bardzo lubi zwierzęta. Ma kota i chomika. Lubi opiekować się nimi. Pomaga im, kiedy są chore. Jej rodzice mają konia i krowę. Pewnego dnia dziadek zabrał ją do sklepu z małymi zwierzętami. Były tam koty, papugi, chomiki i psy. Były tam również króliki, myszki i rybki. Jedno zwierzątko bardzo podobało się Irenie. Dziadek kupił je dziewczynce. Nie był to kot. Nie był to wąż. Nie był to chomik. Nie był to królik. Nie była to ani papuga, ani myszka, ani rybka, ani żaba. Szczęśliwa Dziewczynka zabrała je do domu.

Jakie zwierzątko dziadek podarował Irenie?

Następnego dnia w szkole dziewczynka opowiedziała o tym, co się wydarzyło.

Piosenka *Puszek okruszek* Natalii Kukulskiej.

Natalia Kukulska

Puszek okruszek

Mój dziadek dał mi psa
Pies cztery łapy ma
Normalny mówią pies
Nieprawda Coś w nim jest
Ma delikatny głos [...]

Jak ma na imię piesek?

Zadanie 2.

Niestety pewnego dnia piesek zginął.

Jak się czuła Irena, gdy zginął jej piesek?

Znajdź/narysuj „buźki” (można odszukać w internecie emotikony), które pokażą, jak czuła się Irena. Dobieranie właściwych słów do rysunków, np. zmartwiona, smutna, zła, przestraszona.

Zadanie 3.

Irena, aby odnaleźć pieska, napisała ogłoszenie.

Zginął mały piesek. Dostałam go od dziadka
i bardzo go lubię. Jest naprawdę śliczny. Proszę
pomóście mi go znaleźć.

Irenka

Czy tak sformułowane ogłoszenie pomoże w odnalezieniu psa?

Jeśli nie, dlaczego?

Pomóżmy Irence opisać pieska.

Jaki jest piesek? (Zapisywanie określeń na kartkach i wieszanie ich na tablicy obok rysunku psa.)

Ogon (jaki?) –

Kolor –

Wielkość –

Inne cechy –

Czy ktoś widział mojego pieska?

Zadanie 4.

Napiszmy wspólnie ogłoszenie, które pomoże znaleźć Irenie pieska (karta ogłoszenie). Praca w grupach.

OGŁOSZENIE	
ZAGINAŁ PIES!	
MA NA IMIĘ/WABI SIĘ	
JEST	
MA	
.....	
ADRES	
TELEFON	

Cała klasa postanowiła pomóc Irenie w szukaniu psa.

Na ulicy spotykają starszą panią, koleżankę ze szkoły, starszego kolegę, policjanta. Jak zapytają o pieska? Wybierzcie odpowiednie pytanie:

- Przepraszam, czy widział/a może pan/pani mojego pieska?
- Czy widziałeś mojego pieska?

Opiszcie, jak wygląda piesek Ireny.

Dzieci odgrywają w grupach scenki pt. *Szukanie pieska*.

Zadanie 5.

Niestety, nikt nie widział Puszka. Ale jedna dziewczynka otrzymała tajemniczą wiadomość.

pod	w	parku	przy	Puszek	ławeczką	szkole	śpi	zieloną
-----	---	-------	------	--------	----------	--------	-----	---------

Ułóżcie zdanie z podanych słów, a dowiecie się, gdzie jest Puszek.

Zadanie 6.

Irena znalazła psa. Pokażcie, jak oni się czują.

Dzieci dobierają się w pary (piesek i Irena) i w rytm piosenki pokazują uczucia bohaterów.

Na zakończenie uczniowie śpiewają piosenkę.

Wykorzystano ćwiczenia z *Podręcznika do języka polskiego TO LUBIĘ!*
Ćwiczenia językowe. Klasa 4 Haliny Mrazek, Iwony Steczko

Alfabet współczesnego świata

Krąg tematyczny: Środowisko naturalne

Wprowadzanie ucznia w świat wartości i polską kulturę w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Przykład scenariusza zajęć na poziom B1 dla uczniów w wieku 10–13 lat

Osiągnięcia

Uczeń:

- wskazuje główną myśl utworu literackiego
- odczytuje z pomocą nauczyciela przenośne znaczenie słów
- korzysta ze słownika symboli
- redaguje opis ogrodu
- posługuje się terminami naukowymi z zakresu teorii literatury
- zapisuje usłyszane wyrazy
- stosuje frazeologizmy w zdaniach
- zabiera głos w dyskusji i uzasadnia swoje stanowisko

Pomoce dydaktyczne

- gazety
- zdjęcia ogrodów
- kartki papieru
- mazaki
- słownik symboli
- tekst i nagranie piosenki Jonasza Kofty

Zadanie 1.

Praca w grupach.

Proszę przeczytać tytuły artykułów w gazetach.

Jaki obraz świata kreują media?

Jakie uczucia wzbudza taki obraz współczesnego świata?

Sporządźcie alfabet współczesnego świata, np. A jak agresja.

Uczniowie na pojedynczych kartkach zapisują słowa i umieszczają na tablicy. Rozmowa wspomagana pytaniami nauczyciela.

Zadanie 2.

Praca w grupach.

Na podstawie przedstawionych zdjęć ogrodów zapiszcie po 2 rzeczowniki, czasowniki, przymiotniki, przysłówki kojarzące się ze słowem *ogród*. Uczniowie zapisują wyrazy. Jedno słowo – jedna kartka. Przypinają do tablicy pod odpowiednią nazwą części mowy.

Zadanie 3.

Praca w grupach.

Zredagujcie opis ogrodu wykorzystując jak największą liczbę zgromadzonych słów. Jakie uczucia wywołuje ten opis?

Zadanie 4.

Praca indywidualna.

Dwukrotne słuchanie piosenki *Pamiętajcie o ogrodach*.

Za drugim razem uczniowie uzupełniają luki w tekście.

O czym jest ten utwór?

Jaka jest jego funkcja?

Dlaczego pojawia się tam tryb rozkazujący? (wiersz – apel o lepszy świat)

Uzupełniaj luki w tekście piosenki J. Kopty *Pamiętajcie o ogrodach*.

Bluszczem ku oknom

Kwiatem w samotność

..... traw

Drzewem co stoi

Uspokojeniem

Wśród tylu spraw

Pamiętajcie o

Przecież stamtąd przyszłicie

W żar epoki użyczą wam

Tylko drzewa, tylko liście

Pamiętajcie o ogrodach

Czy tak trudno być

W żar epoki nie użyczy wam chłodu

Żaden, żaden beton

Kroplą pamięci

Nicią

Zapachem

Wiesz już na pewno

Świeżością rzewną

To właśnie tu

Pamiętajcie o

Przecież stamtąd przyszłicie
W żar epoki użyczą wam
Tylko drzewa, tylko liście
Pamiętajcie o ogrodach
Czy tak trudno być
W żar epoki nie użyczy wam chłodu
Żaden, żaden beton

I dokąd uciec
W zabucie
Gdy twardy bruk
Są gdzieś daleko
..... rzeki
I mamy XX wiek

Pamiętajcie o
Przecież stamtąd przyszłicie
W żar epoki użyczą wam
Tylko drzewa, tylko liście
Pamiętajcie o ogrodach
Czy tak trudno być
W żar epoki nie użyczy wam chłodu
Żaden, żaden beton

Zadanie 5.

Praca w grupach.

Praca ze słownikiem symboli. Znajdź to znaczenie słowa ogród, które zostało wykorzystane w utworze J. Kofty.

Zadanie 6.

Praca indywidualna.

Wyjaśnij znaczenie związków frazeologicznych, podaj wyrażenia i zwroty bliskoznaczne wg wzoru:

Rajski ogród – Eden, kraina szczęśliwości, kraina mlekiem i miodem płynąca, cudowne, rozkoszne, piękne miejsce

Raj utracony –

Raj na ziemi –

Raj wymarzony –

Czuć się jak w raju –

Zadanie 7.

W jaki sposób można poprawić otaczający nas świat?

Użyjcie słów: trzeba, należy, można.

Uczniowie odpowiadają ustnie, a następnie układają krótki tekst o charakterze perswazyjnym zainspirowany tekstem J. Kofty.

Zadanie 8.

Wspólne śpiewanie piosenki Jonasza Kofty *Pamiętajcie o ogrodach*.
Melodia i tekst piosenki są dostępne na stronie www.wrzuta.pl.

Jonasz Kofta

Pamiętajcie o ogrodach

Bluszczem ku oknom
Kwiatem w samotność
Poszumem traw
Drzewem co stoi
Uspokojeniem
Wśród tylu spraw

Pamiętajcie o ogrodach
Przecież stamtąd przyszlście
W żar epoki użyczą wam chłodu
Tylko drzewa, tylko liście
Pamiętajcie o ogrodach
Czy tak trudno być poetą
W żar epoki nie użyczy wam chłodu
Żaden schron, żaden beton

Kroplą pamięci
Nicią pajęczą
Zapachem bzu
Wiesz już na pewno
Świeżością rzewną
To właśnie tu

Pamiętajcie o ogrodach
Przecież stamtąd przyszlście
W żar epoki użyczą wam chłodu
Tylko drzewa, tylko liście
Pamiętajcie o ogrodach
Czy tak trudno być poetą
W żar epoki nie użyczy wam chłodu
Żaden schron, żaden beton

I dokąd uciec
W za ciasnym bucie
Gdy twardy bruk
Są gdzieś daleko
Przejrzyste rzeki
I mamy XX wiek

Pamiętajcie o ogrodach
Przecież stamtąd przyszlście
W żar epoki użyczą wam chłodu
Tylko drzewa, tylko liście
Pamiętajcie o ogrodach
Czy tak trudno być poetą
W żar epoki nie użyczy wam chłodu
Żaden schron, żaden beton

Od powitania do *Pozdrowienia*

Krąg tematyczny: My i świat

Organizowanie przestrzeni edukacyjnej aktywności dla uczniów na lekcjach języka polskiego jako obcego. Przykład scenariusza zajęć na poziomie A2 dla uczniów w wieku 10–13 lat.

Osiągnięcia

Uczeń:

- wskazuje główną myśl utworu literackiego
- odczytuje z pomocą nauczyciela przenośne znaczenie słów
- korzysta ze słownika wyrazów bliskoznacznych
- formułuje pytania otwarte
- redaguje proste teksty pełniące różne funkcje językowe
- dobiera słownictwo stosownie do sytuacji komunikacyjnej

Pomoce:

- małe kartki, tzw. *memo stick*
- pisaki
- słowniki wyrazów bliskoznacznych
- tekst wiersza *Pozdrowienie* K. Przerwy-Tetmajera
- kartki pocztowe przedstawiające różne miejsca Polski pocięte na puzzle

Kazimierz Przerwa-Tetmajer

Pozdrowienie

Sponad wiślanych leci fal
wiosenny, chłodny wiatr,
leci ku mojej ziemi w dal,
ku śnieżnym szczytom Tatr.

Wichrze! Nad wzgórze, pola nieś
me pozdrowienie stąd,
rodziną moją pozdrów wieś
i dunajcowy prąd.

Przydrożne wierzby, smreków las,
w ogródkach każdy kwiat
i wszystkie łąki pozdrów wraz,
i ludzi z wszystkich chat.

I do tych śnieżnych skał się zwróć,
ku stawom, halom gnaj,
i pozdrów mi po tysiąckroć
mój cały górski kraj...

Zadanie 1.

Praca indywidualna.

Wykonaj wizytówkę. Przedstaw na niej to, co pomogłoby Ci poczuć się dzisiaj lepiej, radośniej.

Zadanie 2.

Praca indywidualna/zespołowa.

Uczniowie siedzą w kręgu. Każdy dostaje kwadratową kartkę. Mają zapisać w jednym z jej rogów skojarzenie ze słowem tęsknota, zagiąć róg i położyć kartkę wewnątrz kręgu. Następnie należy wziąć inną kartkę

i znów zapisać słowo–skojarzenie, najlepiej inne. Postępujemy tak, aż wszystkie kartki będą miały zagięte rogi. Każdy uczeń wybiera jedną kartkę i wykorzystując zapisane na niej słowa układa logiczny tekst.

Zadanie 3.

Praca w grupach.

Dwie grupy gromadzą wyrazy bliskoznaczne do słowa *pozdrowienie*, dwie kolejne tworzą związki wyrazowe z tym wyrazem. Uczniowie wykorzystują słownik wyrazów bliskoznacznych i języka polskiego.

Zadanie 4.

Praca w grupach.

Nauczyciel głośno czyta tekst. Wspólnie z uczniami wyjaśnia niezrozumiałe słowa. Następnie uczniowie w grupach układają pytania związane z tekstem zaczynające się np. od słów: *Kto?*, *Z kim?*, *Co?*, *Kiedy?*, *Jak?*, *Dlaczego?*, *Gdzie?* Kolejnym etapem jest zadawanie sobie nawzajem ułożonych przez grupy pytań. W wyniku wspólnej pracy na tablicy powstaje notatka wg schematu:

MOJA ZIEMIA

- śnieżne szczyty Tatr
- wzgórze
- pola
- rodzinna moja wieś
- dunajcowy prąd
- ogródki
- każdy kwiat
- wszystkie łąki

WRAZ

- ludzie z wszystkich chat
- śnieżne skały
- stawy, hale

MÓJ CAŁY GÓRSKI KRAJ

Zadanie 5.

Praca w grupach.

Uczniowie dzielą się na nowe grupy, losując części puzzli, które przygotowano, tnąc widokówki przedstawiające polskie krajobrazy. Na odwrocie kartek są zapisane polecenia:

Opisz przedstawiony widok z punktu widzenia poety, dziennikarza, przedstawiciela biura podróży, turysty.

(W grupie sprawniejszej językowo można uściślić zadanie, wskazując na formę wypowiedzi, np. wiersz dla poety, tekst do informatora turystycznego, opis z pamiętnika, fragment reportażu.)

Zadanie 6.

Praca w grupach.

Za pomocą kredek, wycinków z gazet zróbcie plakat zatytułowany: **MOJA ZIEMIA**. Na podstawie plakatu dokończcie zdania. Uzasadnijcie swoje opinie.

Na przykład:

MOJA ZIEMIA jest jak (kto? co?) morze, ponieważ nie zna granic.

MOJA ZIEMIA jest ptakiem, bo przynosi radość.

MOJA ZIEMIA jest (kim? czym?), ponieważ

.....

MOJA ZIEMIA jest jak (kto? co?), gdyż

.....

MOJA ZIEMIA to (kto? co?), bo

.....

Każda grupa otrzymuje inne zdanie do dokończenia.

Ćwiczenie 7.

Uzupełnij tekst wiersza (Zadanie na podstawie ćwiczenia z podręcznika do języka polskiego do klasy II gimnazjum „To lubię!” H. Mrazek, M. Potaś)

Czym jest MOJA ZIEMIA?

MOJA ZIEMIA jest ulicą, przy której mieszkam

i

i

MOJA ZIEMIA jest

i

i

MOJA ZIEMIA jest każdym człowiekiem,
który przechodzi obok mnie.

Czym jest nadzieja w ogrodzie świata?¹

Wielkie wartości często goszczą w naszych wypowiedziach. Niestety, tak już jest, że czyny codzienne nie potwierdzają wdrażania ich w życie. Jednak mimo wszystko nauczyciel ma obowiązek tworzenia sytuacji dydaktycznych o wymiarze aksjologicznym.

Szczególne możliwości w zaaranżowaniu rozważań o wartościach daje wiersz Czesława Miłosza „Nadzieja”. Zajęcia poświęcone temu utworowi przeprowadziłam w klasie szóstej. Ich celem była analiza i interpretacja utworu poetyckiego. Ponadto uczniowie dookreślali znaczenie pojęcia „nadzieja”, pojmowanego jako postawa względem drugiego człowieka, troska o kraj, widzenie swojej przyszłości. Szóstoklasiści dokonywali wartościowania działań, zachowań ze względu na sposób rozumienia wspomnianego pojęcia. Zadania stawiane przed szóstoklasistami miały dać odpowiedź na pytanie sformułowane w temacie: Czym jest nadzieja w ogrodzie świata?

Wprowadzanie dzieci w trudną problematykę aksjologiczną rozpoczęło się od indywidualnego rozwiązywania krzyżówki. Hasło – NADZIEJA – ujawniło zagadnienie, jakim uczniowie mieli zajmować się na lekcji. Celem ćwiczenia było nie tylko wzbudzenie zainteresowania uczniów, ale także podanie wyrazów bliskoznacznych do wyrazu „nadzieja”. Ponadto zadanie doskonaliło umiejętność dostrzeżenia wspólnego zakresu znaczeń w danej grupie wyrazów. Krzyżówka, którą zaproponowałam, jest trudna i czasochłonna ze względu na to, że powtarzają się hasła o tej samej liczbie liter. Można ją uprościć, wpisując uprzednio jedno lub dwa hasła, podając objaśnienie wyrazu „determinacja”.

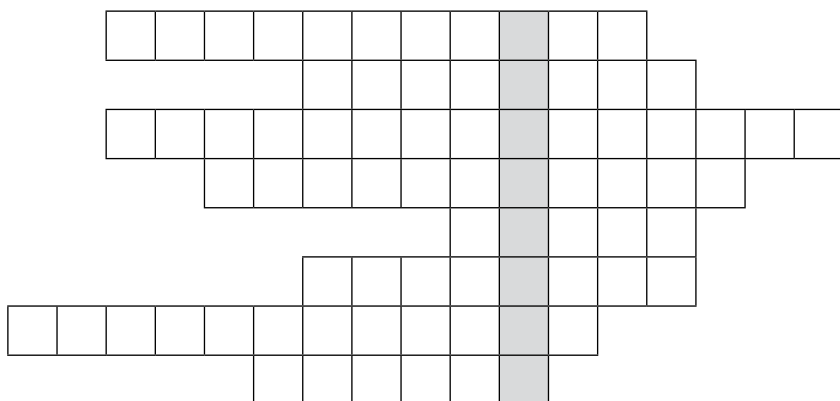
¹ Artykuł drukowany wcześniej w: *Elektroniczne czasopismo PSPiA KLANZA*, nr 1/2008

Czym jest nadzieja w ogrodzie świata?

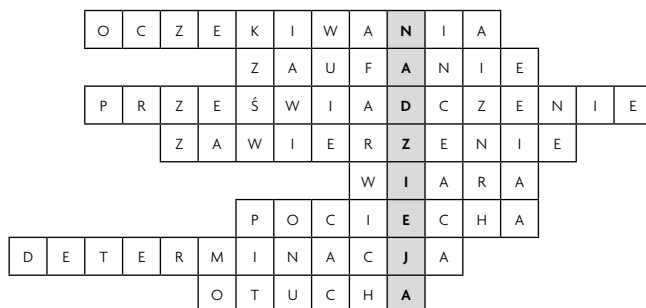
Po przedstawieniu wyników pracy uczniowie szukali wspólnego elementu znaczeniowego dla wszystkich wyrazów wykorzystanych w krzyżówce. Dzieci doszły do wniosku, że jest to optymistyczny stosunek do tego, co się zdarzy.

Krzyżówka

Aby odgadnąć hasło, w odpowiednie pola krzyżówki wpisz wyrazy: pociecha, determinacja, oczekiwania, przeświadczenie, zawierzenie, zaufanie, wiara, otucha.

Rozwiązanie

Po wspomnianej dyskusji nastąpiło zapisanie tematu lekcji.

Nad kolejnym zadaniem uczniowie pracowali w grupach 4–6 osobowych. Każdy z zespołów otrzymał po jednej stronie gazety – aktualnego dziennika. Zakreślał te tytuły, które budziły nadzieję. Grupa miała za zadanie także przygotować odpowiedź na pytania: *Na co budzą nadzieję wybrane tytuły artykułów? Dlaczego nie zakreśliliście jakiegось tytułu?*

Ważne jest, aby uczniowie pracowali ze stroną gazety z poprzedniego lub nawet tego samego dnia. Informacje są wtedy dla nich nowe, dzieci nie znają konsekwencji opisanych zdarzeń, więc dokonują oceny tytułu tylko ze względu na własny odbiór. Szóstoklasiści, charakteryzując tytuły, zwracali uwagę na formę gramatyczną wypowiedzi (wypowiedzenia rozkazujące, krótkie, pojedyncze, równoważniki zdania; zawierające rozbite frazeologizmy).

Prezentacja wyników pracy grup zaowocowała ciekawymi spostrzeżeniami. Codzienna prasa nie przynosi na pierwszych stronach nowin, które budzą nadzieję albo robi to bardzo rzadko. To, co sensacyjne i ciekawe, musi budzić grozę, strach, zadziwiać. Nie ma więc w tym systemie „konsumpcji informacyjnej” miejsca na nadzieję.

Jako że uczniom należy zaproponować inne podejście do rzeczywistości – wyraźnie tego oczekiwali – po wykonaniu powyższego ćwiczenia zaprezentowałam fragment wiersza K. Wojtyły.

– oto zmagam się z sobą samym
i zmagam się z tylu ludźmi o mą nadzieję —²

Został on zapisany na tablicy jako motto zajęć.

² Fragment utworu Karola Wojtyły *Nadzieja, która sięga poza kres*, będącego częścią poematu *Rozważanie o śmierci*, [w] K. Wojtyła, *Poezje. Dramaty. Szkice*, Wyd. Znak, Kraków 2004, s. 165

Czym jest nadzieja w ogrodzie świata?

Uczniowie poszukiwali odpowiedzi na pytanie o rozumienie słów K. Wojtyły w kontekście tekstów, z jakimi zetknęli się w gazetach. Okazało się, że nadzieja to wartość, o którą człowiek stara się z wielkim trudem. Odczytanie wiersza Cz. Miłosza *Nadzieja* poszerzyło spektrum uczniowskich refleksji.

Czesław Miłosz

Nadzieja

Nadzieja bywa, jeżeli ktoś wierzy,
Że ziemia nie jest snem, lecz żywym ciałem,
I że wzrok, dotyk ani słuch nie kłamie.
A wszystkie rzeczy, które tutaj znałem,
Są niby ogród, kiedy stoisz w bramie.

Wejść tam nie można. Ale jest na pewno.
Gdybyśmy lepiej i mądrzej patrzyli,
Jeszcze kwiat nowy i gwiazdę niejedną
W ogrodzie świata byśmy zobaczyli.

Niektórzy mówią, że nas oko łudzi
I że nic nie ma, tylko się wydaje,
Ale ci właśnie nie mają nadziei.
Myślą, że kiedy człowiek się odwróci,
Cały świat za nim zaraz być przestaje,
Jakby porwały go ręce złodziei.

Praca z utworem poetyckim polegała na samodzielnym wykonaniu przez każdego ucznia poleceń:

- *Podkreśl w wierszu zwrot, który definiuje słowo „nadzieja”.*
- *Jakie pojęcie przeciwstawiono w wierszu nadziei? Podkreśl ten wyraz.*
- *Do czego zostają porównane nasze nadzieje?*

- *Co powinniśmy robić, aby dostrzegać nadzieję w naszym życiu? Zaznacz właściwy cytat.*
- *Dlaczego tracimy nadzieję?*

Powyższe pytania pozwoliły uczniom na indywidualną pracę z tekstem literackim i prześledzenie w najprostszy sposób, w jakich aspektach tytułowa wartość jest przedstawiana. Doprowadziło to do zdefiniowania pojęcia poprzez wskazanie synonimu, antonimu, porównania, podanie warunków zaistnienia wartości oraz warunków jej zagrażających.

Uczniowie zaprezentowali odpowiedzi, uzasadniając swoje wybory. Następnie poprosiłam ich o podanie przykładów z literatury, potwierdzających rozumienie nadziei takie jak w utworze poetyckim. Przywołali *Katarynkę* B. Prusa, *Tęgo obcego* I. Jurgielewiczowej, ale także *Kamienie na szaniec* A. Kamińskiego i *Ogniem i mieczem* H. Sienkiewicza.

W wyniku dyskusji sami dochodzili do wniosku, jak bogatym znaczeniowo pojęciem jest nadzieja. Bohaterowie literaccy wymienionych utworów żywili nadzieję z różnych powodów, w odmiennych sytuacjach. Oczekiwali zmiany losu własnego, poprawy sytuacji narodu, wierzyli w zwycięstwo dobra.

Kolejne ćwiczenie, służące poszerzeniu interpretacji utworu Cz. Miłosza, szóstoklasiści wykonywali w grupach. Mieli przygotować ilustrację do wiersza. Otrzymali kartony, markery, klej oraz wycięte z kolorowych kartonów obrazki, przedstawiające motywy z wiersza: bramę, człowieka, kwiat, gwiazdę, drzewa.

Polecenie skierowane do grup było następujące: *Wykonajcie ilustrację do wiersza z podanych elementów. Możecie wzbogacić wasze obrazki o napisy lub rysunki, które waszym zdaniem powinny się znaleźć na tej ilustracji. Narysujcie lub zapiszcie, gdzie w waszym ogrodzie świata znajduje się nadzieja.*

Ilustracje przygotowane przez grupy uczniowskie okazały się być bardzo różne, choć wykonane z tych samych elementów. Wszystkie odpowiadały treści wiersza Miłosza, ale stanowiły także egzemplifikację spotkania młodego czytelnika z dziełem poetyckim. Przykłady prac zespołów uczniowskich zamieszczam poniżej. Każda z grup wzbogaciła obraz jakimś rysunkiem lub napisem. Pojawił się barwny motyl nadziei, którego się widzi po przekroczeniu bram ogrodu świata. Dwie grupy dopisały wypowiedzi postaci. Uczniowie zaznaczyli na czarno bramę, aby wskazać na ryzyko podejmowane przez człowieka, chcącego żywić nadzieję wbrew tym, którzy mu jej odmawiają.

Podsumowaniem naszych rozważań było porównanie sposobu definiowania nadziei przez dwóch poetów: K. Wojtyłę i Cz. Miłosza.

Nadzieja w ogrodzie świata okazała się niezbędnym jego składnikiem, o który należy walczyć ze sobą i innymi. Widziana jako wiara w dobry obrót spraw jest zadaniem dla każdego z nas. Zajęcia o „Nadziei” Cz. Miłosza były lekcją także dla mnie, że zawsze warto się zmagać o nadzieję, którą można zobaczyć w uczniowskich oczach.

***Nie Wiem Kto* – wiersz nie tylko dla dzieci**

Wiersze Danuty Wawiłow możemy znaleźć w każdym podręczniku do nauczania języka polskiego w szkole podstawowej. Lubią o nich rozmawiać nauczyciele. Uczniowie traktują je jako okazję do świetnej zabawy. *Nie Wiem Kto*¹ to moim zdaniem utwór niebywale interesujący, ale nie znalazłam go w żadnym z podręczników. Swą tematyką inspirowała do dydaktycznych poszukiwań, zarówno nauczycieli podstawówek, jak i gimnazjów. Nakierowuje naszą uwagę na zagadnienia niepewności, zagubienia, dokonywania wyborów, wolności. Są to problemy, które „nie znają wieku”. Ponadto uczniowie, wchodząc w dialog z utworem *Nie Wiem Kto*, doskonalią kompetencje komunikacyjne, stosując w praktyce wiadomości o systemie językowym.

Zaproponowane ćwiczenia należy traktować jako bank pomysłów, z którego można czerpać i który można wzbogacać

NA DOBRY POCZĄTEK – ĆWICZENIA WPROWADZAJĄCE

Proponuję kilka ćwiczeń przed wysłuchaniem tekstu, służących skoncentrowaniu uwagi na tematyce utworu. Poza funkcją rozbudzenia zainteresowania uczniów wierszem stanowią one punkt wyjścia do interpretacji utworu.

¹ D. Wawiłow, *Nie Wiem Kto*, ilustracje K. Lipka-Sztarbalto, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2004.

Danuta Wawiłow

Nie Wiem Kto

Pewnego razu Nie Wiem Kto
raniutko wstał z pościeli,
na głowę włożył Nie Wiem Co,

na nogi włożył Nie Wiem Co,
do torby włożył Nie Wiem Co
i tyle go widzieli!

I wcale mu nie było źle,
gdy się tak włóczył Nie Wiem Gdzie,
na słońcu, w deszczu, w cieniu –
obiady jadł albo nie,
odpocząć siadał albo nie,
i wcale tym nie martwił się,
i grywał na grzebieniu...

I do tej pory Nie Wiem Jak
odnaleźć go na świecie...
I nie wie ryba ani rak,
i nie wie zwierzę ani ptak,
i pewnie wy nie wiecie!

1. Na ścianach sali wiszą plakaty z niedokończonymi zdaniem. Prosimy uczniów, aby podeszli do plakatów i dopisali swoje propozycje dokończenia wypowiedzi:

Obiady jadam, kiedy...

Obiadów nie jadam, kiedy...

Siadam odpocząć, kiedy...

Nie siadam odpocząć, kiedy...

Nie wiem, kto ...

Po głośnym odczytaniu zdań przez uczestników, następuje refleksja – co łączy, a co różni udzielone wypowiedzi.

Przykładowe wypowiedzi uczniów:

Obiady jadam, kiedy...

- ... jestem głodny.
- ... wracam ze szkoły.
- ... nigdy.
- ... wracam do domu.
- ... są schabowe.

Obiadowa nie jadam, kiedy...

- ... nie mam ochoty.
- ... nie jestem głodny.
- ... mi nie smakuje.
- ... boli mnie głowa.

Siadam odpocząć, kiedy...

- ... jestem zmęczony.
- ... jestem zmęczony życiem.
- ... mam na to ochotę.
- ... nie mam nic do roboty.
- ... mi się podoba.
- ... nic mi się nie chce.
- ... wracam po szkole.
- ... nie mam na nic ochoty.
- ... się zmęczę.

Nie wiem kto...

- ... jestem.
- ... mnie nie zna.
- ... zabrał mi kredkę.
- ... jest fajny.
- ... mnie obserwuje.

Okazuje się, że – mimo odmiennych reakcji na dane bodźce – kierujemy się takimi samymi przesłankami, tj. własnymi upodobaniami, wygodą.

2. Innym sposobem na skupienie uwagi uczniów jest losowanie „znaków nastawienia”. Na karteczkach zapisujemy różne znaki interpunkcyjne, które mogą kończyć wypowiedzenie. Prosimy, aby każdy wybrał karteczkę ze znakiem symbolizującym jego nastawienie do zajęć. Następnie uczniowie objaśniają, co one znaczą, jaką pełnią funkcję oraz dlaczego je wybrali. Znaki mogą przypiąć sobie do ubrania.

Proponowane znaki:

- **Kropka** zamyka wypowiedzenie, stawiamy ją po skrótach, cyfrach arabskich oznaczających liczebniki porządkowe, w datach pisanych cyframi arabskimi.
- ... **Wielokropek** oznacza przerwanie toku mówienia, stawiamy go przed wyrazami nieoczekiwanymi przez czytelnika, osłabiającymi poważny nastrój wypowiedzi.
- ? **Znak zapytania** zamyka wypowiedzenia pytające.
- ! **Wykrzyknik** wskazuje na silne zabarwienie uczuciowe wypowiedzi; mogą to być okrzyki, zawołania, rozkazy, ale także wypowiedzenia, na które nadawca chce zwrócić uwagę (a więc wypowiedzenia oznajmujące, równoważniki zdania).
- ?! ...? Znaki te łączą w sobie funkcje dwu znaków, które wchodzą w ich skład².

Warto powrócić do tematu typów wypowiedzeń ze względu na cel i interpunkcję z nimi związaną. Analizując wiersz, należy zwrócić uwagę, że poetka zastosowała jedynie wielokropek i wykrzyknik. Są one wyrazem zaskoczenia i niepewności, śmiało demonstrowanej niewiedzy.

² Informacje na temat znaków interpunkcyjnych na podstawie: *Słownik ortograficzny języka polskiego wraz z zasadami pisowni i interpunkcji*, oprac. M. Szymczak, Warszawa 1986, ss. 161–163, 177–182.

3. Sprawdzonym sposobem na skupienie uwagi na tekście przed jego wysłuchaniem jest też rozmowa na temat ilustracji. Prezentujemy uczniom ilustrację do wiersza. Praca przebiega w grupach, które przygotowują odpowiedź na pytania:

Jaki temat może poruszać wiersz, który zilustrowano takim obrazkiem? Jaki znak powtarza się na obrazku? Co to może oznaczać?

Rys. Katarzyna Mikos

SPOTKANIE Z UTWOREM

Po wykonaniu wybranych ćwiczeń wprowadzających nauczyciel czyta wiersz *Nie Wiem Kto*. W czasie słuchania tekstu uczniowie powinni wykonać ćwiczenia, których celem jest skupienie uwagi na treści utworu.

4. Każdy uczeń otrzymuje listę wyrazów, wśród których są takie, które nie wystąpiły w utworze Danuty Wawiłow *Nie Wiem Kto*. Należy podkreślić wyrazy występujące w wierszu.

Ćwiczenie

Podkreśl wyrazy, które wystąpiły w wierszu D. Wawiłow: dnia, gitarze, grzebieniu, kładł się, kolację, męczył, nogę, nogi, obiady, późno, ptak, rak, raniutko, ryba, siadał, włożył, włóczył się, wsadził, żaba.

Rozwiązanie – w wierszu wystąpiły wyrazy: grzebieniu, nogi, obiady, ptak, rak, raniutko, ryba, siadał, włożył, włóczył się.

5. W czasie drugiego słuchania utworu uczniowie pracują w grupach. Ich zadaniem jest ułożenie pociętych wersów wiersza we właściwej kolejności. Następnie samodzielnie sprawdzają poprawność wykonania ćwiczenia, porównując z oryginalnym tekstem D. Wawilów. Ćwiczenie może być wykonywane również indywidualnie. Jest kolejnym sposobem sprawdzenia poziomu zapamiętania i zrozumienia słuchanego tekstu.

Ćwiczenie

Ułóżcie wersy wiersza we właściwej kolejności.

Pewnego razu Nie Wiem Kto
raniutko wstał z pościeli,
na głowę włożył Nie Wiem Co,
na nogi włożył Nie Wiem Co,
do torby włożył Nie Wiem Co
i tyle go widzieli!
I wcale mu nie było źle,
gdy się tak włóczył Nie Wiem Gdzie,
na słońcu, w deszczu, w cieniu –
obiady jadał albo nie,
odpocząć siadał albo nie,
i wcale tym nie martwił się,
i grywał na grzebieniu...
I do tej pory Nie Wiem Jak
odnaleźć go na świecie...
I nie wie ryba ani rak,
i nie wie zwierzę ani ptak,
i pewnie wy nie wiecie!

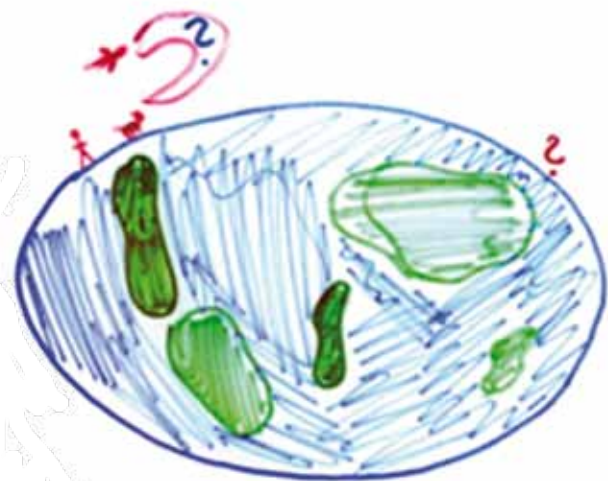
6. Po wstępnym zapoznaniu uczniów z wierszem możemy powrócić do wniosków, jakie sformułowali, wykonując ćwiczenie 1. czy 3. Skonfrontowanie spostrzeżeń dzieci z sytuacją liryczną przedstawioną w wierszu ma ogromny walor poznawczy. Uczniowie odczuwają satysfakcję, że niektóre z ich pomysłów są takie same jak poetki. Ponadto dodatkowo zostaje rozbudzone ich zaciekawienie wyborami dokonanyymi przez bohatera/bohaterkę wiersza. Utwór zawsze zaskakuje, zmusza do stawiania pytań, a przecież celem jest właśnie wejście ucznia w dialog z tekstem, jego indywidualne odczytanie – „Jeden wiersz przeczytany przez dziesięciu ludzi to dziesięć innych wierszy”³.

7. Kolejne zadanie dla grup to wykonanie portretu bohatera/bohaterki wiersza. Może być wykorzystana dowolna technika – rysunek, wycinanka itp. Następnie – podczas prezentacji prac – grupy odpowiadają na pytania: Jakie informacje o bohaterze/bohaterce uznali za najważniejsze i dlaczego? Co sprawiło im największą trudność podczas wykonywania portretu?

Rys. 1. Michał Jaśkiewicz, Jakub Bujek

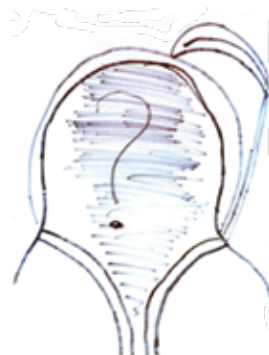

Rys. 2. Tymoteusz Pleń

³Danuta Wawilow, za: Wioletta Gnacikowska, Danuta Wawilow, *Ocean w kałuży*, „Gazeta Wyborcza. Wysokie Obcasy” z 11.12.1999 r., s. 9.

Prezentowane prace przygotowali uczniowie klasy 6b Szkoły Podstawowej nr 6 w Lublinie. Rysunki są dowodem na oryginalne odczytanie wiersza. Pojawia się Nie Wiem Kto jako konkretna postać, tj. wędrowiec – rys. 4. Może to być również ktoś ze znakami zapytania w miejscu twarzy, butów, nakrycia głowy – rys. 1. Zdarza się też uproszczenie postaci tak duże jak w przypadku rys. 3. i 6. Mamy tylko zarys sylwetki lub postać zbudowaną ze znaków zapytania. Ilustracja 5. przedstawia Polaka/Polkę, a także inne motywy, o jakich mowa w utworze: obiad, ławeczkę, różne buty czy nakrycia głowy, zmiany pogody – słońce i deszcz. Chyba najszersze ujęcie problematyki wiersza widzimy na rys. 2. Wędrowiec zaznaczony kilkoma kreskami, niezwykle mały w obliczu przestrzeni jaką przemierza – kuli ziemskiej. Nie wiadomo, co jest za horyzontem – to jeszcze jeden znak zapytania.

Rys. 3. Aleksander Raczkowski

Rys. 6. Karol Hrycuniak

Rys. 4. Małgorzata Lubeł, Weronika Olech, Hanna Smyk

Rys. 5. Aleksandra Kolb-Sielecka, Karolina Maj, Weronika Tarasiuk, Paulina Wasilewicz

W trakcie wykonywania prac uczniowie zazwyczaj wskazują na pojawiające się utrudnienie w postaci „niewiadomych”: nie wiem kto, nie wiem co, nie wiem, gdzie, nie wiem jak.

Ćwiczenie prowadzi do ciekawych wniosków. Bohater liryczny wykonuje zwyczajne, codzienne czynności. To za mało, by sporządzając portret, wskazać na jego cechy indywidualne. Wyróżniłby go dane na temat wyglądu, stanu posiadania, tego, co chciał robić. Takich informacji jednak nie mamy. Utwór Danuty Wawiłow prowokuje pytania o to, kim jesteśmy i co decyduje o tym, że właśnie jesteśmy tym kimś. Co pozwala nas znaleźć wśród milionów innych ludzi, co nas wyróżnia? Co decyduje o tym, że drugiemu człowiekowi przypisujemy określoną funkcję lub cechy osobowości? Czy to, co robi, czy to, jak wygląda?

Warto wykorzystać w dyskusji z uczniami fakt, że bohater/bohaterka wiersza nic nie mówi i właściwie jedynym środkiem komunikacji ze światem jest gra na grzebieniu. Starsi uczniowie zapewne odwołają się do własnych doświadczeń. Kiedy wychodzą rano z domu, rodzice często nie wiedzą, jak są ubrani, co zabrali ze sobą, jak wyglądała ich droga, na przykład do szkoły. Decyzje, jakie podejmujemy wszyscy w codziennych sytuacjach, są wyrazem naszej wolności i odpowiedzialności, ale czasem również samotności.

Bogactwo problematyki implikowanej przez wiersz wymusza na nauczyciela dokonanie selekcji zagadnień, które zostaną poruszone na zajęciach. Dyskusja prowadzona na lekcji nie może stawiać ich w sytuacji wymuszonych zwierzeń, kiedy to uczeń traci poczucie bezpieczeństwa. Opuszcza salę z poczuciem wstydu, że „się wygadał”, że w ferworze rozmowy powiedział o sobie coś, co lepiej, aby zostało tajemnicą. Wystrzegać się należy również sytuacji, kiedy to uczeń pozostaje sam na sam z dylematami egzystencjalnymi, przerastającymi jego możliwości znalezienia rozwiązań. Warto mieć to na uwadze, planując lekcje poświęcone utworowi „Nie Wiem Kto”.

8. Ciekawym doświadczeniem dla uczniów jest zazwyczaj tworzenie własnej wersji wiersza. W tym celu rozdajemy tekst z usuniętymi zwrotami: Nie Wiem Kto, Nie Wiem Co, Nie Wiem Gdzie, Nie Wiem Jak. Zadanie polega na uzupełnieniu wiersza i tym samym stworzeniu własnego utworu z oryginalnym tytułem.

Tekst do uzupełnienia

.....

Pewnego razu

raniutko wstał z pościeli,

na głowę włożył,

na nogi włożył,

do torby włożył

i tyle go widzieli!

I wcale mu nie było źle,

gdy się tak włóczył,

na słońcu, w deszczu, w cieniu –

obiady jadał albo nie,

odpocząć siadał albo nie,

i wcale tym nie martwił się,

i grywał na grzebieniu...

I do tej pory

odnaleźć go na świecie...

I nie wie ryba ani rak,

i nie wie zwierzę ani ptak,

i pewnie wy nie wiecie!

JAK MÓWIĆ O NIEWIEDZY...? ĆWICZENIA JĘZYKOWE

Poniższe ćwiczenia to propozycje zadań doskonalących umiejętność mówienia, wzbogacających słownictwo i pogłębiających wiedzę z gramatyki. Można je modyfikować zależnie od potrzeb i wieku uczniów.

9. Proponujemy uczniom wykonanie stroju na podróż: „nie wiem co” na głowę, „nie wiem co” na nogi, torbę na „nie wiem co”. Przebierana jest jedna osoba z grupy. Ubiór powstaje przy wykorzystaniu papieru, bibuły, kleju, nożyczek, kredek. Inspiracją mogą być również ilustracje Krystyny Lipki-Sztarbałło i wtedy stroje są przygotowywane z gazet. Następnie prezentujemy prace w formie zabawy w pokaz mody. Każda grupa wybiera konferansjera. Wspólnie ustala, co ma on powiedzieć o wykonanych strojach.

Z moich doświadczeń wynika, że „szycie” z gazet jest ciekawsze, stroje są oryginalne i zgodnie z tym, co czytamy w utworze poetki, właściwie nie mają koloru. Natomiast z bibuły uczniowie wykonują ubrania podobne do tych, które noszą. Ćwiczenie umożliwia doskonalenie umiejętności mówienia, utrwalenie słownictwa dotyczącego ubrania, a także konstrukcji gramatycznych, których używamy, opowiadając o stroju.

10. Jeśli uczniowie przygotowali się już do podróży, należałoby stworzyć krainę Nie Wiem Gdzie. Przygotowujemy duży arkusz papieru (co najmniej formatu A1). Każdy uczeń rysuje swój „kawałek” krainy Nie Wiem Gdzie. Można ponownie skorzystać z pomysłu Krystyny Lipki-Sztarbałło i zaproponować uczniom wyklejenie jej z gazet. Uczniowie zajmują miejsca wokół kartonu – krainy. Nauczyciel dowolnie układa na nim kawałek na przykład sznurka. Jeden jego koniec wyznacza osobę, która zaczyna opowiadanie o podróży i przygodach naszego Ktosia. Drugi koniec sznurka wskazuje, dokąd bohater dotarł, a równocześnie wyznacza kolejną osobę, która kontynuuje opowiadanie tak, aby powstała spójna wypowiedź. Czynność układania sznurka, wskazującego kolejne osoby do opowiadania, oczywiście powtarzamy.

Starsi uczniowie chętnie piszą prace na temat wymyślonej krainy Nie Wiem Gdzie. Ćwiczenie na lekcji zainspiruje więc do stworzenia opisu miejsca z fantazji lub zredagowania opowiadania o podróżach Nie Wiem Kogo.

11. Każdy z uczniów ma wykleić „kogoś” i opowiedzieć, w co jest ubrany. Do wykonania tego ćwiczenia potrzebne są kolorowe gazety z ubraniami (np. katalogi sklepów wysyłkowych) oraz klej i nożyczki. Poniżej przykładowy rysunek–wyklejanka i wypowiedź ucznia.

Wzór:

- Dziewczyna nosi spodnie oraz buty. Ma na sobie bluzkę. W rękę trzyma torebkę.
- Dziewczyna nosi spodnie w kratkę oraz żółte buty. Ma na sobie czerwoną bluzkę. W rękę trzyma torebkę w paski.

Rys. 7. Katarzyna Mikos

Słuchając uczniów, nauczyciel zorientuje się, jaki zasób słownictwa posiadają. Będzie to wyjściowy materiał do dalszych ćwiczeń leksykalnych, ale też gramatycznych. Warto zwrócić uwagę, że wszystkie czasowniki podane w przykładowym rozwiązaniu łączą się z biernikiem, tak samo jak przydawki w postaci wyrażenia przyimkowego. Etapem końcowym może być redagowanie opisu wyglądu.

12. W języku polskim można na kilka sposobów wyrażać swoją niewiedzę lub niepewność co do poziomu własnej znajomości faktów. Służą temu zaprzeczone czasowniki, zaimki – szczególnie nieokreślone, a także wyrazy modalne. Uczniowie znajdą odpowiedź na ten temat w utworze Wawilów. Występują w nim zaprzeczone czasowniki: „nie wiem”, „nie wie”. Ponadto ich funkcja zostaje wzmocniona przez zaimki: co, kto, gdzie, jak. Wiedzę uczniów pogłębi ćwiczenie – rozsypanka złożona z zaimków różnego typu. Zadanie polega na wybraniu spośród nich zaimków nieokreślonych. Następnie należy zbudować wypowiedź na temat wybranej osoby z wykorzystaniem jak największej liczby zaimków nieokreślonych.

Słownictwo proponowane do rozsypanki:

jakiś, jakikolwiek, gdzieś, gdziekolwiek, ktoś, ktokolwiek, któryś, którykolwiek, kiedyś, kiedykolwiek, jakkolwiek, jakoś, co, kto, twój, nasz, ona, siebie, się, tak, tam, wszędzie, nigdzie, wszystko, każdy, nikąd, ja

Rozwiązanie: jakiś, jakikolwiek, gdzieś, gdziekolwiek, ktoś, ktokolwiek, któryś, którykolwiek, kiedyś, kiedykolwiek, jakkolwiek, jakoś

Z kolei potem uczniowie mogą przekształcać jedno ułożone przez siebie zdanie, wykorzystując wyrazy modalne: może, być może, podobno, chyba, przypuszczalnie, rzekomo, jakoby.

Na przykład:

Chłopiec jakoś radził sobie z pracą. Chłopiec podobno radził sobie z pracą.

10. Jeśli utwór Danuty Wawiłow jest o kimś, kto ubrał się nie wiadomo w co, naturalnie nasuwa się pomysł na wzbogacenie zasobu słownictwa uczniów, nazywającego nakrycia głowy i obuwie. Uczniowie losują kartki z wyrazami oznaczającymi nakrycia głowy i obuwie. Odpowiednie kartki nakleją na kartony w kształcie kapelusza i buta.

Kolejne ćwiczenie uczniowie wykonują w grupach: jedni tworzą zdrobnienia od nazw nakryć głowy, inni tworzą liczbę pojedynczą od nazw obuwia. Grupy na zakończenie dzielą się efektami swojej pracy.

Proponowane słownictwo:

Nakrycia głowy – kapelusz (kapelusik), beret (berek), panama, toczek, furazerka, turban, chusta (chustka, chusteczka), szal (szalik, szaliczek), czapka (czapeczka), nauszники, opaska.

Obuwie – buty (but), adidas (adidas), ciapy (ciap), bambosze (bambosz), kapcie (kapeć), kozaki (kozak), botki (brak l.p.), półbuty (półbut), pantofle (pantofel), szpilki (szpilka), czółenka (czółenko), sandały (sandał), tenisówki (używane są dwie formy: tenisówek i tenisówka), trampki (używane są dwie formy: trampek i trampka), oficerki (brak l.p.), koturny (koturn), klapki (klapek)⁴.

Ćwiczenie może być okazją do rozmowy o różnych zjawiskach językowych:

- homonimach (np. koturn, kozak);
- wyrazach rzadko używanych, co uzależnione jest od mody (np. furazerka);
- regionalizmach (np. ciapy na Lubelszczyźnie, a kapcie na zachodzie Polski);
- wyrazach, które nie tworzą którejś z liczb (tu: *singularis tantum*);
- wyrazach, które mogą występować w dwóch rodzajach.

⁴ Redagując to ćwiczenie, korzystałam z: M. Bańko, M. Krajewska, *Słownik wyrazów kłopotliwych*, PWN, Warszawa 1995.

Wiersz Danuty Wawiłow zaczyna się jak baśń: „Pewnego razu...”. Bohater wyrusza w podróż do nieokreślonego miejsca, wykonując trzy czynności: wkłada coś na głowę, na nogi i do torby. Sposobu, jak go odnaleźć, nie zna nawet ryba i rak (antropomorfizacja przyrody). Utwór kończy zwrot do zbiorowego adresata: „.... i pewnie wy nie wiecie”. To opowieść bez końca. Każdy może podróżować w poszukiwaniu bohatera, jeśli tylko chce. Jak to z baśniami bywa, fascynują one i małych, i tych dużych, tylko odczytuje się je różnie właśnie ze względu na poziom dojrzałości. I także dlatego twierdzę, że o wierszu poetki można rozmawiać z dziećmi w różnym wieku, wydobywając z niego baśniową fantastykę lub egzystencjalną metaforę.

Krawężnik przepaścią

*Wartości do nas wołają, a my możemy odpowiedzieć im (lub nie)
przez urzeczywistnienie ich.*

J. Tischner

Aleksander Wat w „Dzienniku bez samogłosek” napisał: „To, co jesteśmy winni bliźniemu – uwaga”. Liryk Tadeusza Różewicza „Przepaść” podpowiada działania, w których uczeń, na swoją miarę, doświadczy za sprawą lektury owej powinności wobec drugiego człowieka.

Cel główny: doskonalenie sprawności czytelnicznych¹

Uczniowie będą potrafili:

– odczytać metaforyczny sens liryku Tadeusza Różewicza.

1. Ćwiczenie dramowe. Na podłodze przyklejamy równolegle dwa paski taśmy w odległości 1–1,5 m. Zarysowujemy następującą sytuację: ulica (jezdnia), chodnik; na chodniku, tuż przy krawężniku (u nas: taśma) stoi babcia w okularach, z laseczką, najwyraźniej zamierza przejść na drugą stronę ulicy, ale nie robi tego, choć nie widać samochodów; podbiega do niej chłopiec, przeprowadza babcię przez ulicę.

Prosimy, by dwoje uczniów weszło w rolę babci i chłopca.

Babcię stojącą przy krawężniku pytamy: Dlaczego nie przechodzisz? Czego się boisz?

¹Współautorką projektu jest Katarzyna Mikos.

Chłopca, który właśnie przeprowadził *babcię* przez ulicę, pytamy: Dlaczego pomogłeś babci? Czym się kierowałeś? Co teraz czujesz? *Babcię*, która dzięki *chłopc*u znalazła się po drugiej stronie ulicy, pytamy: Co teraz czujesz?

2. Uczniowie (w grupach) układają puzzle i odczytują hasło (ryc. 1). W kilku zdaniach opisują ilustrację.

3. Przywołują synonimy wyrazu *przepaść*² (praca ze słownikiem wyrazów bliskoznacznych) i słowa-skojarzenia do tegoż, np. niebezpieczeństwo, zagrożenie, śmierć, obawa, strach, bojaźń (to słowo powinno się pojawić ze względu na wyraz *bojaźliwość*, który występuje w liryku); ciemna, bezdenna, głęboka, głucha, nieprzebyta, straszna, straszliwa; stoczyć się, wpaść, runąć, spaść, zlecieć, ponieść śmierć, stracić życie; ale też góry, wyprawa, piękne widoki. Wszystkie wyrazy zapisujemy na tablicy. Wartościujemy (wydźwięk pozytywny, negatywny) przywołane wyrazy, umieszczając obok nich + lub –.

Uwaga: Jeśli zapis ujmiemy w formę mapy pamięci, wzbogacimy ćwiczenie o dodatkowy walor edukacyjny – kategoryzację wyrazów.

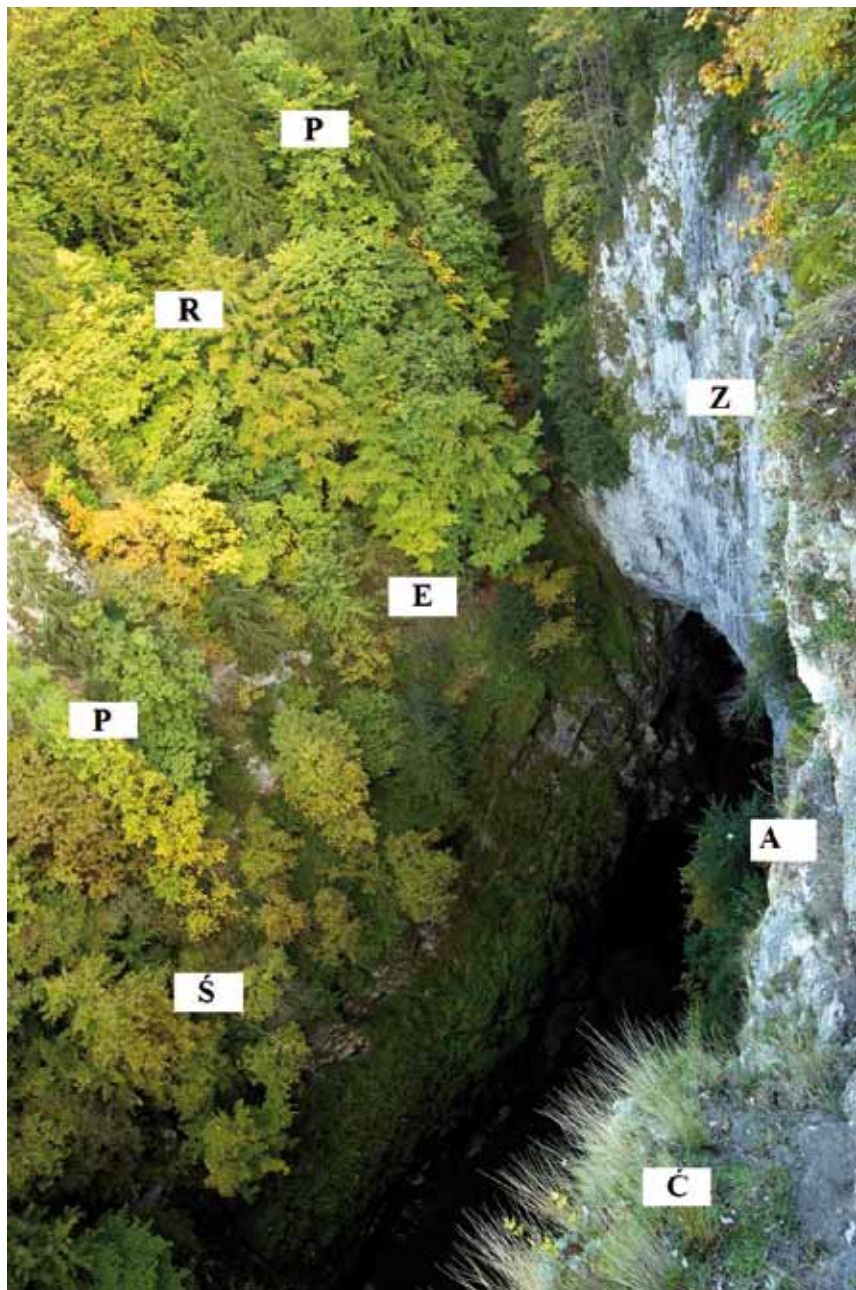
4. Uczniowie słuchają wiersza.

5. Każdy otrzymuje obrazek – schematycznie zilustrowaną sytuację liryczną³ (ryc. 2). Uczniowie komentują obrazek, nazywają poszczególne elementy.

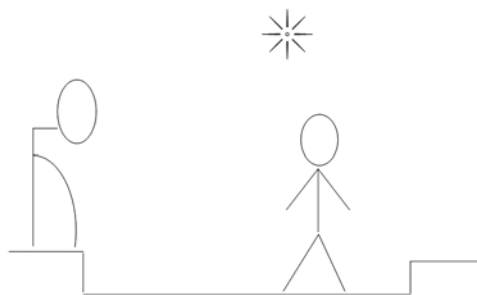
6. Podczas drugiego słuchania liryku każdy pisze na obrazku, *kto?* i *co?* – według niego – buduje sytuację liryczną. Usłyszane wyrazy umieszcza w odpowiednich miejscach (np. babcia, chłopczyk, isierka).

² Otchłań, głąb, głębia, bezdeń, jezdnia, czeluść. *Słownik wyrazów bliskoznacznych* pod red. S. Skorupki, Wydawnictwo Wiedza Powszechna, Warszawa 1971, s. 169.

³ Pomysł tego typu rysunku zaczerpnięto z art. Barbary Dyduch *Od ekspresji graficznej do pojęć*, „Język Polski w Szkole” 1996/1997 nr 3.

Ryc. 1. Puzzle – przepaść

Ryc. 2. Puzzle – przepaść

Uwaga: Nie wymagamy od uczniów zmiany przypadków zależnych na formy podstawowe (mianowniki).

7. Podczas słuchania liryku po raz trzeci uczniowie uzupełniają schemat wyrazami, które nazywają to, *co się dzieje* (np. cofa, rozgląda się, świeci). Znowu prosimy, by usłyszane wyrazy umieszczali w odpowiednich miejscach schematu. W ten sposób uczniowie przypiszą czasowniki rzeczownikom.

Uwaga: Gdyby np. uczeń w ćwiczeniu 6. zapisał wyraz *stopę*, teraz umieścił wyraz *cofa*, otrzymałby pełne zdanie, zamkniętą myśl (patrz: uwaga do ćwiczenia 6.).

8. Porównujemy uzupełnienia schematu z wyrazami przywołanymi w ćwiczeniu 3., a także użytymi w liryku, który dopiero teraz uczniowie otrzymują (bez tytułu). Wyrazy skojarzenia, które nazywają emocje i ewentualny rezultat stoczenia się w przepaść, choć nie występują w liryku, są weń wpisane – nazywają to, co czuje babcia, stojąc tuż przy krawężniku.

9. Uczniowie nadają lirykowi tytuł. Odczytują metaforyczny sens Różewiczowskiego tytułu.

Nazywają uczucia, którymi kierował się chłopiec, pomagając babci. Nazywają wartości.

Jeśli w wypowiedziach uczniów nie pojawi się słowo *współczucie*, podpowiadamy je. Pytamy, jak ten wyraz rozumieją – podejmują próbę sformułowania definicji *współczucia*. Podpowiadamy odwołanie się do etymologii wyrazu (*współczucie*, czyli *współ* – razem i *czucie* – odczuwanie), poszukanie słowa klucza liryku (ostatni wers, jedyny jednowyrazowy, zamykający liryk, a tym samym wyeksponowany, zwracający na siebie uwagę czytelnika).

Wyraz *współczucie* jest kalką z języka łacińskiego i znaczy tyle, co *compassio* (współcierpienie z Chrystusem w Jego męce). *Współczucie* ujmuje się w kategoriach etycznych jako powołanie i zadanie człowieka oraz czyni się je świadectwem najwyższej formy miłości. Jest zatem bliskie miłosierdziu i kojarzy się z sytuacjami, w których człowiek staje twarzą w twarz wobec czyjegoś cierpienia lub nieszczęścia.

Współczucie w słowniku A. S. Rebecka jest tak definiowane: łączenie się z drugim człowiekiem; odczuwanie wspólnie, razem z drugim człowiekiem.

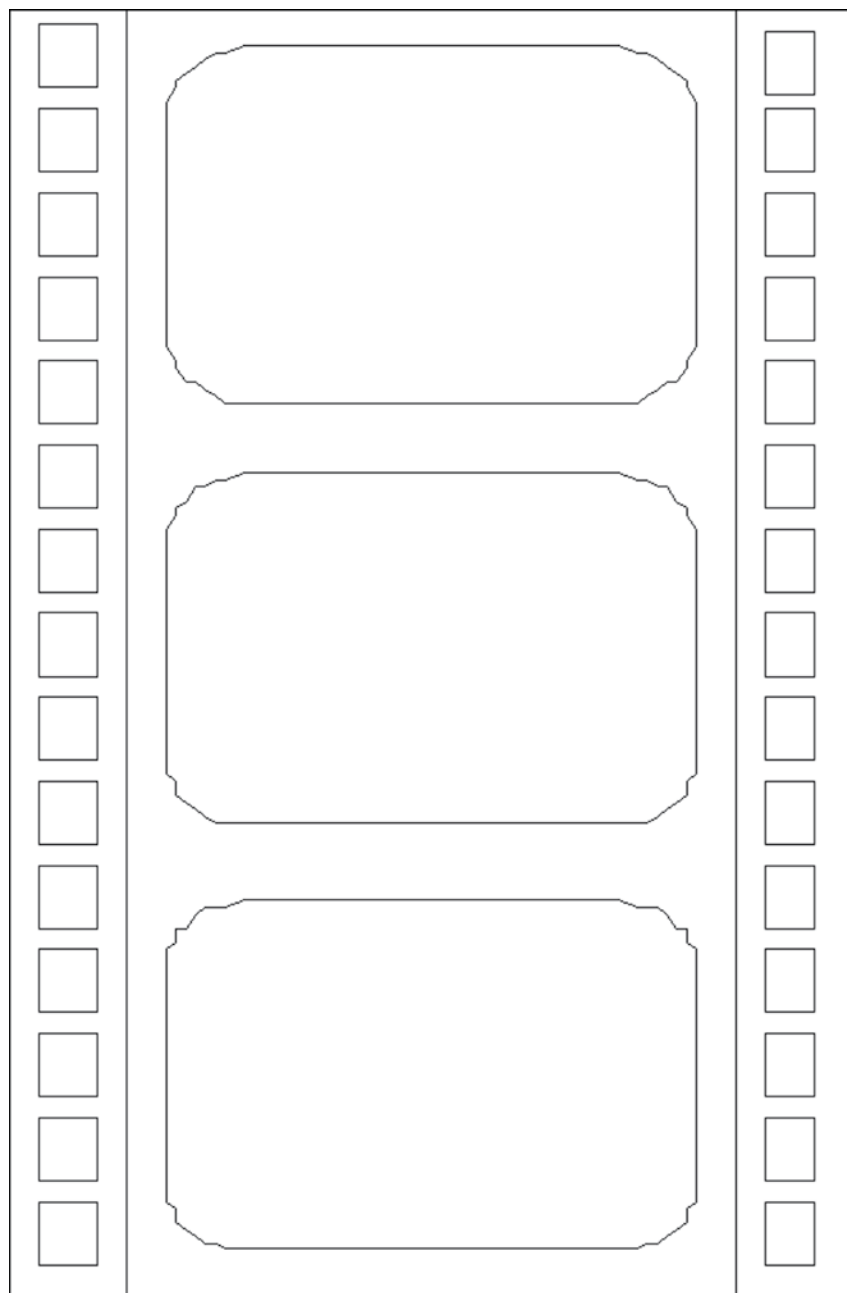
Uwaga: Ten etap lekcji jest całkowicie nieprzewidywalny. W zależności od sytuacji, wypowiedzi uczniów, można wykorzystać fragment powieści Małgorzaty Musierowicz „Kwiat kalafiora” (patrz: załącznik) i sprowokować dyskusję na temat: *Czy współczucie jest słabością?*

10. Uczniowie w grupach „kręcą” film⁴ (ryc. 3) inspirowany utworem T. Różewicza. Kadry wypełniają rysunkami, obok zapisują dialogi postaci, zastanawiają się nad odpowiednimi dźwiękami, może odpowiednią muzyką. Prezentują swoje prace.

Uwaga: Zachęcamy uczniów, by zagraли to, co narysowali i zapisali w kadrach.

11. Zapytajmy uczniów, czy – gdybyśmy stawiali pomniki nie tylko ważnym, zasłużonym ludziom, ale też wartościom – postawiliby pomnik *współczuciu* (albo *miłości*)? Jeśli usłyszymy odpowiedź twierdzącą, proponujemy ćwiczenie dramatyczne – w grupach uczniowie z siebie budują pomniki, których tytuł brzmi *współczucie* (albo *miłość*).

⁴ Technika pochodzi z: *Warsztaty. Język polski*. Materiały edukacyjne programu KREATOR, Kraków 1999, s. 14.

Ryc. 3. Taśma filmowa

12. Zakończmy lekcję starą jak świat zabawą „Iskierka”. Stajemy w kręgu, trzymając się za ręce. Lekko ściskamy dłoń ucznia stojącego po naszej prawej stronie. Ten ściska dłoń kolegi z prawej strony, itd. Iskierka wędruje, obiega krąg i wraca do nas.

D. Goleman, powołując się na J. Dewey'a, który twierdził, że nauczanie moralności daje najlepsze efekty wtedy, kiedy zamiast abstrakcyjnego wykładu staje się ciągiem lekcji dających przykład, jak postępować w rzeczywistości, pisze, iż jest to jedynie skuteczna metoda edukacji emocjonalnej⁵. Wiąże się ona jednak zawsze z ryzykiem, bowiem jej „rezultaty są prawdopodobne, a nie pewne”⁶. Prawdopodobne, a więc pozostające w sferze nauczycielskich działań projektujących, życzeniowych. „Nigdy nie osiągamy pewności, iż nasza oferta edukacyjna zadomowiła się na dobre w osobowości wychowanka, ani też nie mamy pełnej jasności, w jakim stopniu wzbogaciła wewnętrznie ucznia”⁷. Niemniej wydaje się, że jest to jedyny sposób, bo – jak pisze B. Myrdzik – „można drogą przymusu osiągnąć <efektywność nauczania> (...), ale nie można wymusić akceptacji wartości”⁸.

⁵ D. Goleman, *Inteligencja emocjonalna*, tłum. A. Jankowski, Wydawnictwo Media Rodzina, Poznań 1997, s. 438.

⁶ J. Tischner, *Świat ludzkiej nadziei. Wybór szkiców filozoficznych 1966–1975*, Wydawnictwo Znak, Kraków 1975, s. 37.

⁷ M. Jędrzychowska, *Najpierw człowiek. Szkolna edukacja kulturowo-literacka a problem kształcenia dydaktycznego polonistów. Refleksja teleologiczna*, Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków 1998, s. 107.

⁸ B. Myrdzik, *Rola nauczyciela w organizowaniu dialogu z tekstem kultury w szkole*, [w:] *Nowoczesność i tradycja w kształceniu literackim. Podręcznik do ćwiczeń z metodyki języka polskiego*, pod red. B. Myrdzik, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2000, s. 101.

Tadeusz Różewicz

Przepaść

Babcia w czarnych sukniach
w drucianych okularach
z laseczką
stawia stopę
nad przepaścią krawężnika cofa
rozgląda się bojaźliwie
choć nie widać śladu samochodu

Podbiega do niej chłopczyk
bierze za rękę
i przeprowadza
przez otchłań ulicy
na drugi brzeg

Rozstępują się
straszliwe ciemności
nagromadzone nad światem
przez złych ludzi
kiedy w sercu
małego chłopca
świeci iskierka
miłości

Wielkanocne niespodzianki

Krąg tematyczny: Wiedza o Polsce

Tematyka wiodąca: Święta i zwyczaje

Cele zajęć: Poznanie symboliki Świąt Wielkanocnych na podstawie opowiadania *Dwie niespodzianki* z książki Heleny Bechlerowej *Nie będzie kłopotu*. Doskonalenie kompetencji rozumienia ze słuchu, mówienia i czytania w języku polskim.

W czasie zajęć uczeń:

- poznaje symbole związane ze Świątami Wielkanocnymi
- słucha prostego tekstu literackiego i wykonuje działania zgodne z jego treścią
- uczestniczy w rozmowie, wyraża w prosty sposób własne zdanie
- opowiada w prosty sposób akcję utworu oraz opisuje obrazy, bohaterów i relacje między nimi
- odczytuje globalnie wyrazy
- wyszukuje w tekście potrzebne informacje

Metody pracy:

Lekcja czerpie z **nauczania holistycznego**¹, zawiera elementy systemu **Edukacja przez ruch**², uwzględnia potrzebę **polisensorycznego ucze-**

¹Nauczanie holistyczne zorientowane jest na ucznia, jego potrzeby, możliwości oraz jego całościowy, harmonijny rozwój (uwzględniający sferę fizyczną, emocjonalną, społeczną i intelektualną).

²Pedagogiczny system kształcenia i terapii wykorzystujący naturalny ruch organizmu w procesie uczenia się. Autorem systemu jest Dorota Dziamska.

nia się³, wykorzystuje elementy **czytania globalnego**⁴ i ćwiczenia należące do **strategii pracy z tekstem**⁵.

Działania zorientowane na ucznia, jego potrzeby, możliwości oraz całościowy, harmonijny rozwój powodują, że uczestnictwo w lekcji staje się dla dziecka przygodą.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

1. Kinezylogiczna zabawa.⁶ „Sianie owsa” do tańca „Trojak”.

Wprowadzenie:

Zbliżają się święta, a w ramach przygotowań do nich w naszych domach dzieją się różne rzeczy... Moja mamusia, a wcześniej babcia i prababcia, i praprababcia... siały w doniczce owies. Był on zieloną ozdobą na świątecznym stole...

Dzieci stoją wokół stolików (w grupach 4-osobowych), na środku których przypięto szary papier (kwadrat o wymiarach 2 × A3). Papier, za nim zostanie przypięty, trzeba podzielić na 4 części, zginając wzdłuż i w szerz.

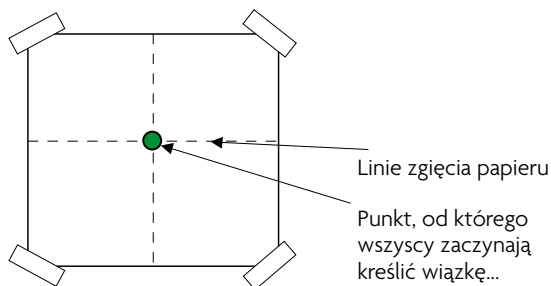
³Nauczanie polisensoryczne, stwarzające optymalną sytuację uczenia się wszystkimi zmysłami przy aktywizacji obu półkul mózgowych.

⁴Nauka czytania przez zabawę (G. Doman) polega na tym, że nauczyciel prezentuje dziecku wyraz i odczytuje go. Gdy dziecko widzi wyraz i rozumie jego znaczenie (często widzi desygnat) musi zinterpretować zbiór znaków graficznych i zapamiętać obraz. Proces interpretowania znaków graficznych jest bardzo podobny do interpretowania dźwięków.

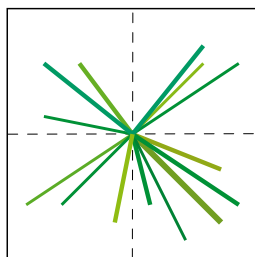
⁵Metody efektywnej nauki i szybkiego przyswajania wiedzy (T. Buzan, C. Rose, E. Perrott, R. Linksman i inni) jako podstawową strategię pracy z tekstem proponują wizualizowanie tekstu. Gdy wizualizujemy i urealniamy tekst, nasz mózg przyjmuje wszystkie opisane w nim zdarzenia tak, jakby je sam rzeczywiście przeżywał, a to oznacza, że automatycznie zapamiętujemy.

⁶Zabawa dydaktyczna zawierająca reprezentatywne dla systemu *Edukacja przez ruch* ćwiczenia. W wyniku tej zabawy powstaje karta pracy w postaci impresji plastycznej, technicznej lub obrazu zbudowanego w przestrzeni. Zabawa dydaktyczna jest kinezylogiczną tylko wówczas, gdy w jej trakcie wykorzystywany jest rytmiczny oraz optymalny ruch ciała.

Spotkania z językiem polskim

Uczniowie w obydwu rękach trzymają **zielone kredki** (mogą mieć różne odcienie). „Badają” wzrokiem i dotykiem „swoje” pole, na którym „zasieją owies”, kreślą rytmicznie wiązkę z zaznaczonego punktu (środek kartki), nucąc piosenkę: „Zasiali górale...” do melodii z płyty („Trojak”).

W czasie refrenu (*tam na polu...*) podskakując, poruszają się pomiędzy stolikami, a przy powtórzeniach (*bombała...; tylko ta...*) rytmicznie wykreślają po 3 kreski na dowolnej (najbliższej) części kartonu.

Po zakończonym „sianiu owsa”, uczniowie odcinają swoje „poletko”⁷ i oddzielają owies od tej części kartki, która nie jest owsem. Porządkują warsztat pracy i zajmują wygodne miejsca. Nauczyciel umieszcza na tablicy kartkę z wyrazem⁸

owies

⁷Dla każdej czwórki dzieci potrzebne są jedne nożyczki. Wycinają kolejno, pomagając sobie nawzajem. Takie działanie umożliwia dzieciom rozwój w zakresie społecznym: współpracują, pomagają sobie i oczekują cierpliwie na kolejkę.

⁸W czasie lekcji na tablicy będą pojawiały się wyrazy do czytania globalnego – nazwy symboli kojarzonych ze Świętami Wielkanocnymi.

2. Słuchanie opowiadania czytanego przez nauczyciela⁹

(Posłuchajmy opowiadania o tym, co działo się przed Wielkanocą w domu Piotrusia...)

Piotruś dostał paczkę – małe pudełko przewiązane kolorową wstążką.

Ciocia je przyniosła.

– To dla ciebie od Oli – powiedziała. – Ona sama nie mogła przyjść ze mną, zaziębiła się i musi leżeć w łóżku.

Ciocia poszła do kuchni piec razem z mamą ciasto, a Piotruś otworzył pudełko.

- Ćwiczenie pogłębiające rozumienie czytanego tekstu.¹⁰

Nauczyciel prosi, aby uczniowie zamknęli oczy i wyobrazili sobie to, co usłyszeli. Mają zobaczyć w wyobraźni konkretną, opisaną sytuację w przestrzeni, w kolorach. Mają „usłyszeć” w wyobraźni słowa wypowiedane przez ciocię. Dokładnie wyobrazić sobie bohaterów (Piotrusia i ciocię) i emocje, jakie im w tej chwili towarzyszą.

⁹Opowiadanie pt.: *Dwie niespodzianki* z książki Heleny Bechlerowej *Nie będzie kłopotu*.

¹⁰E. Malmquist w książce pt. *Nauka czytania w szkole podstawowej* zwraca uwagę na to, aby uczyć czytania ukierunkowywać uczniów na wyćwiczenie wyodrębniania z tekstu obrazów. R. Linksman w książce *W jaki sposób szybko się uczyć?* zauważa zasadnie, że każdy wydrukowany tekst jest jedynie rodzajem transkrypcji wyimaginowanych lub rzeczywistych zdarzeń, które zostały zamienione na słowa po to, by czytający o nich mogli łatwiej dowiedzieć się, co się właściwie stało. Tekst jest więc rodzajem scenariusza filmowego, opisem akcji z udziałem aktorów. A czytanie to powtórna zamiana słów w rzeczywiste lub wyobrażone działania lub idee, o których autor chciał nas poinformować. Zamieniamy więc słowa z powrotem w oryginalny film. Każdy powinien jednak robić to po swojemu i twórczo, jak prawdziwy reżyser, który planuje ujęcia, prowadzi aktorów, mówi im, co mają robić, jaki mieć wyraz twarzy, kontroluje dźwięk, kieruje akcją itp. Dlatego tak ważne jest, aby czytać dzieciom małymi fragmentami i w tempie pozwalającym na możliwie przekonującą wizualizację.

Po chwili na wykonanie zadania, nauczyciel prosi chętnego ucznia, aby głośno opisał to, co widzi¹¹.

- Odczytanie kolejnego fragmentu tekstu z poleceniem wyobrażania sobie opisywanej sytuacji.

Były w nim trzy piękne, kolorowe pisanki wielkanocne, a czwarta zupełnie do nich niepodobna: malowana w jakieś krzywe kreski i krzywe kółka, i przepasana wstążeczką. „Miały być cztery kolorowe pisanki, tak obiecała Ola – myślał Piotruś. – A ta jest przecież drewniana.” Na dnie pudełka leżała kartka. Coś na niej było napisane dużymi literami.

– List od Oli! – ucieszył się Piotruś. Umiał przeczytać swoje imię. Ale co dalej? Bez mamy nie da rady. Piotruś poszedł do kuchni. Ciocia myła rodzyнки, a mama odmierzала szklanką cukier. Ręce miała białe od mąki, więc Piotruś położył list na brzegu stołu. Mama czytała:

Kochany Piotrusiu!

Przesyłam Ci pisanki. Miały być cztery, ale jedna się stłukła, bo ją kot zrzucił na podłogę, więc dołączam inną. Nie mogłam jej ładnie pomalować, bo muszę leżeć. Ona nie jest prawdziwa, tylko drewniana, ale się nie martw, bo to jest pisanka – niespodzianka. Życzę Ci wesołych świąt

Ola

¹¹Jeżeli nikt nie wyrazi ochoty (to ćwiczenie może być dla wielu dzieci trudne), nauczyciel sam opisuje scenkę, którą wyobraża sobie po usłyszeniu tego fragmentu tekstu. Jeżeli ktoś zechce wykonać ćwiczenie w języku innym niż polski, trzeba wyrazić zgodę, ale subtelnie przekładać na język polski słowa wypowiedziane przez ucznia.

– To musi być coś ciekawego – powiedziała mama, gdy skończyła czytać list.

– A teraz zmykaj, bo nie mamy czasu.

Piotruś wrócił do swoich pisanek. W tej chwili ktoś zapukał do drzwi. To przyszedł Pawełek. Piotruś powiedział mu, co napisała Ola.

– Sam zobacz, drewniane jako z kokardą. Jaka tu może być niespodzianka?

Pawełek uważnie oglądał jajko.

– Może pod kokardą? Rozwiąż ją.

Piotruś szybko rozwiązał wstążeczkę

– Nie mówiłem! – ucieszył się Pawełek.

– Jajko się otwiera. O, tu pod wstążką widać szparkę. W środku na pewno coś jest. Chcesz, to będziemy zgadywać.

3. Zabawa dydaktyczna. Zgadywanka – co kryje w sobie pisanka?

Nauczyciel demonstruje otwieraną pisaną-niespodziankę i umawia się z dziećmi, że podpowie każdemu, kto odważy się zgadywać, co jest w środku. Do podpowiadania użyje słów i gestów: „tak”, „nie” i „nie wiem”. Można więc pytać, ale w taki sposób, aby nauczyciel mógł udzielić jednoznacznej odpowiedzi.¹² Dla ułatwienia nauczyciel przypina do tablicy kartkę z właściwie sformułowanym pytaniem:

Czy to jest... ?

¹²Jeżeli zabawa przedłuża się, nauczyciel przerywa ją i zachęca do uważnego wysłuchania kolejnego fragmentu książki, który z pewnością przyniesie konkretną odpowiedź.

4. Słuchanie kolejnego fragmentu opowiadania

Kurczak! – zawołał Piotruś. – Przecież w jajku może być tylko kurczak.

– Ja mówię, że cukierki. Otwórz, zobaczymy, kto zgadł. Piotruś rozkręcił jajko. No i kto zgadł? Nikt! Bo w jajku był...

jajko

kurczak

- Nauczyciel otwiera jajko niespodziankę i pokazuje jej zawartość dzieciom.

...zajaczek. Ale jaki? Cały z różowej plasteliny, oczy miał ze złotych koralików, a na brzuchu rząd koralików niebieskich.

- Dzieci podziwiają zajaczka, wykorzystując głoskę „o”, „i”, „u”.

– Piękny zajaczek! – zawołał Piotruś. – I wygląda, jakby sobie futerko zapiał na guziki. Gdzie go postawić?

– Na zielonej trawce – doradził Pawełek i pokazał talerzyk, na którym mama posiała owies.

I zajaczek stanął w owsie.

– Tu ci będzie najlepiej – mówił Piotruś. – A jak będziesz chciał, możesz sobie jeść trawkę. Ja wiem, że zajaczki to lubią. Dobrze zrobiła Ola, że podarowała mi ciebie.

5. Zabawa konstrukcyjna – składanie papieru według instrukcji nauczyciela.

Nauczyciel, nawiązując do pierwszego zadania wykonanego przez uczniów, zachęca wszystkich do zrobienia doniczki, w której będzie można umieścić „posiany” owies.

Potrzebna jest **kartka kolorowego papieru A4**. Nauczyciel zgina ją (demonstruje) i opisuje słowami wykonywaną czynność. Pomaga dzieciom w skonstruowaniu doniczki z papieru. Na koniec dzieci wkładają do niej swój „owies”. Zajączek z plasteliny „wędruje”¹³

Nauczyciel z dziećmi skandują rytmicznie rymowanek:

**Skacze sobie mały zając
Smaczny owies zając
Hop!**

Na sygnał: „hop” dzieci przekazują sobie zajączka.

6. Rozmowa odwołująca się do treści książki, kierowana pytaniami nauczyciela:

- Dlaczego Marta ulepiła zajączka?
- Czy zajączek kojarzy się wam z Wielkanocą? Jak?
- Co jeszcze może symbolizować Święta Wielkanocne?

Swobodne wypowiedzi dzieci.

zajączek

¹³Uczniowie przekazują sobie zajączka z plasteliny i na chwilę „sadzą” go w swojej doniczce z owsem.

7. Czytanie kolejnej części opowiadania

Piotruś pomyślał o Oli.

„Leży w łóżku, nudzi się pewnie i chciałaby wstać. Może by jej zrobić jakąś niespodziankę? Mogę pomalować jajko, ale jajko już ona mi przysłała. To musi być coś innego.”

Piotruś poszedł do kuchni naradzić się z mamą.

– Mamo, wymyśl coś dla Oli. Tylko nie jajko!

Mama myślała, myślała i patrzyła na ciasto, które właśnie skończyła wygniatać. I powiedziała tak:

– Najpierw umyj ręce.

– Ojej, myłem przed obiadem. To ma być niespodzianka?

– oburzył się Piotruś.

– Posłuchaj mnie i umyj jeszcze raz – powiedziała mama.

– I to porządnie.

Piotruś umył ręce i pokazał mamie, żeby wierzyła, że już są czyste.

Wtedy mama oderwała kawałek ciasta, obtoczyła je w rękach i dała Piotrusiowi.

– Ojej, znowu jajko! – jęknął Piotruś. – I takie surowe!

– To nie będzie jako i nie będzie surowe – mówi mama.

Ulepisz z tego ciasta baranka z rogami albo zajaczkę z uszami, albo kurczaka. Co ci się uda najbardziej. Upieczemy go w piecyku z moim ciastem. Zgoda?

– Zgoda! – wykrzyknął Piotruś. Już wiedział, co będzie dalej. Jaka ta mama jest mądra!

Ulepił baranka. Mama pomogła mu zrobić piękne zakręcone rogi. Baranek wszedł do piecyka biały, wyszedł złocisty i pachniał wanilią.

Piotruś klaskał w ręce. A mama poradziła jeszcze:

– Zrób mu czerwona chorągiewkę na patyczku, to jest przecież wielkanocny baranek. Wetknijmy ją tu, z boku.

Baranek z wesołą chorągiewką, z trawką pod nogami został ułożony w pudełku i Piotruś zaniósł go Oli.

– Zgadnij, co ci przyniosłem – powiedział Piotruś. – To jest coś, co zaczyna się na literę *b*.

8. Zgadywanka. *Co może zaczynać się na „b”?*

Nauczyciel ma worek z niespodziankami, których nazwy rozpoczynają się na „b”. Chętni uczniowie zamykają oczy i dostają do rąk konkretny przedmiot od nauczyciela. Dotykają go, wachają, opisują jego cechy słowami¹⁴ i nazywają. Jeśli zgadną, zostają nagrodzeni brawami. W worku mogą być: but, banan, butelka, bibuła, babeczka, baranek (cukrowy, z wosku, z włóczki, z kamienia).

- Wysłuchanie ostatniego fragmentu opowiadania.

– Bazie wierzbowe z kotkami.

– Nie.

– Bukieciak kwiatów.

– Nie.

¹⁴ Pomoc nauczyciela w nazywaniu cech jest wskazana!

– Na *b* – zgadywała Ola i powąchała pudełko. – Już wiem!
Bułeczka waniliowa.

– Nie.

– No to nie zgadnę. – I Ola rozwiązała wstążkę. – Baranek! Jaki piękny! To prawdziwa niespodzianka.

9. Relaks po ciężkiej pracy.

Rytmiczne zginanie kartki papieru (A4) przy melodii „Trojak”:

- zwrotka – głaszczemy papier,
- refren – rytmicznie zginamy papier.

10. Konstruowanie baranka z papieru. *Baranek – niespodzianka.*

Porównywanie faktury wyprasowanego papieru z poprzedniego ćwiczenia do faktury baranków z kamienia, z włóczki, z wosku...

Wydzieranie 3 kółeczek (duże, małe i całkiem małe).

Komponowanie baranka według instrukcji nauczyciela, przyklejenie do wcześniej przygotowanego „owsa” w doniczce.

Baranek¹⁵

¹⁵ Konkretny efekt działań ucznia na lekcji

- Szukanie odpowiedzi na pytanie: *Co powinien mieć baranek, żeby symbolizował Wielkanoc?*¹⁶

Doklejenie chorągiewki na patyczku do wielkanocnego baranka.

11. Wystawa prac dzieci.

Wyrażanie zdziwienia, zachwytu, radości...

- Odczytanie wyrazów umieszczonych na tablicy (owies, zajączek, pisanki, baranek)
- Wyszukiwanie w tekście opowiadania wyrazów przypiętych do tablicy
- Symbolika baranka
- Zapowiedź pracy domowej¹⁷

12. Informacja zwrotna.

Kolorowa, wielkanocna palma.

Nauczyciel wiesza planszę z palmą wielkanocną¹⁸.

Uczniowie ozdabiają palmę kwiatkiem w kolorze emocji, które towarzyszą im po zakończeniu lekcji.

¹⁶ Odwołanie się do treści opowiadania

¹⁷ Uczniowie w domu wklejają do zeszytu wyrazy, które poznali na lekcji i rysują do nich ilustracje. Najważniejszy symbol Świąt Wielkanocnych obrysowują czerwoną kredką.

¹⁸ Palma wykonana z „wiązek z punktu”, podobnie jak owies „siany” przez dzieci.

Efektywne techniki uczenia się

Od ucznia w szkole w Kazachstanie do studenta na polskiej uczelni

Wśród absolwentów kursu organizowanego przez PCN były siostry, które dostały się na studia – jedna na biotechnologię, druga na nauki polityczne. Ich poziom znajomości języka polskiego w aspekcie komunikacyjnym był wystarczający, ale studiowanie tekstów specjalistycznych, referowanie ich podczas egzaminów, poszerzanie słownika aktywnego o terminy, trudne nawet dla absolwentów polskich szkół, stało się prawdziwym wyzwaniem. Zaczęłyśmy więc szukać dobrych rozwiązań. Przy niesamowitym zaangażowaniu obu studentek – repatriantek – efekt był naprawdę satysfakcjonujący – zaliczone w terminie egzaminy i w dodatku wysoka średnia (pozwalająca na ubieganie się o stypendium naukowe). Kilka sztuczek, oczywiście w praktyce wzmacnianych motywacją i talentem studentek, proponuję do zastosowania każdemu, kto chce z sukcesem kontynuować naukę, każdemu kto chce być świadomym czytelnikiem.

Jak przejść od uczenia się do nauczania się?

Podstawową umiejętnością niezbędną do uczenia się jest czytanie, rozumiane jako aspekt techniczny oraz ten związany z odniesieniem znaku do rzeczywistości, z odkrywaniem znaczenia połączeń wyrazów, zdań, akapitów, z rozpoznawaniem symboli i znaczeń przenośnych. Technika, która pomaga w rozumieniu tekstu, jest jego opowiedzenie własnymi słowami, uporządkowanie, zanotowanie.

Rozumiemy tylko to, co potrafimy przedstawić sobie jako obraz przestrzenny. „Jeśli nie da się czegoś wyobrazić przestrzennie, to tego nie rozumiemy.” (M. Kreutz)

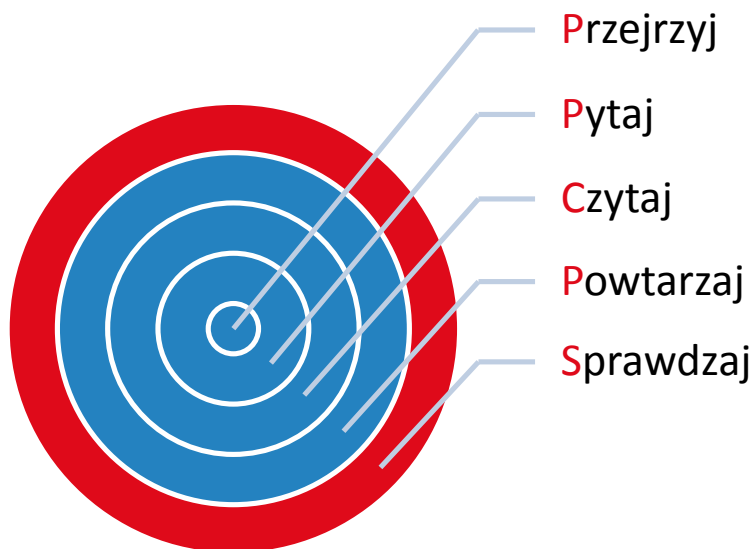
Do najważniejszych aspektów rozumienia należy odkrycie powiązań między poszczególnymi informacjami. Jak tego dokonać? – Zadając pytania:

- „Co oznaczają poszczególne słowa?”
- „Jakie treści są zawarte w poszczególnych zdaniach?”
- „W jakich relacjach pozostają?”

(za: E. Czerniawska, M. Ledzińska, „Jak się uczyć?”, ParkEdukacja, 2007.)

Ćwiczenie 1.

Wybierz tekst, który Cię interesuje. Do jego poznawania zastosuj następującą strategię:

Ćwiczenie 2.

Strategie poznawania tekstu – notowanie

Cel ćwiczenia: Celem ćwiczenia jest zachęcenie do stosowania techniki skracania informacji i ułatwiania zapamiętywania szeregu cyfr.

Treść ćwiczenia

Po przeczytaniu tekstu podziel go na samodzielne części znaczeniowe (mogą być to akapity) i na marginesie każdej z wydzielonych części narysuj (potrafisz!) obraz przedstawiający treść danej jednostki informacyjnej. Następnie, posługując się tak powstałym graficznym planem, opowiedz tekst.

Ćwiczenie 3.

Cel ćwiczenia: Nabycie umiejętności notowania graficznego

Przedstaw przeczytany tekst za pomocą mapy myśli – według znanego Ci już schematu (patrz rysunek obok).

Wykorzystaj sporządzoną mapę do powtórki (pierwsza powtórka po dwóch godzinach, druga – wieczorem).

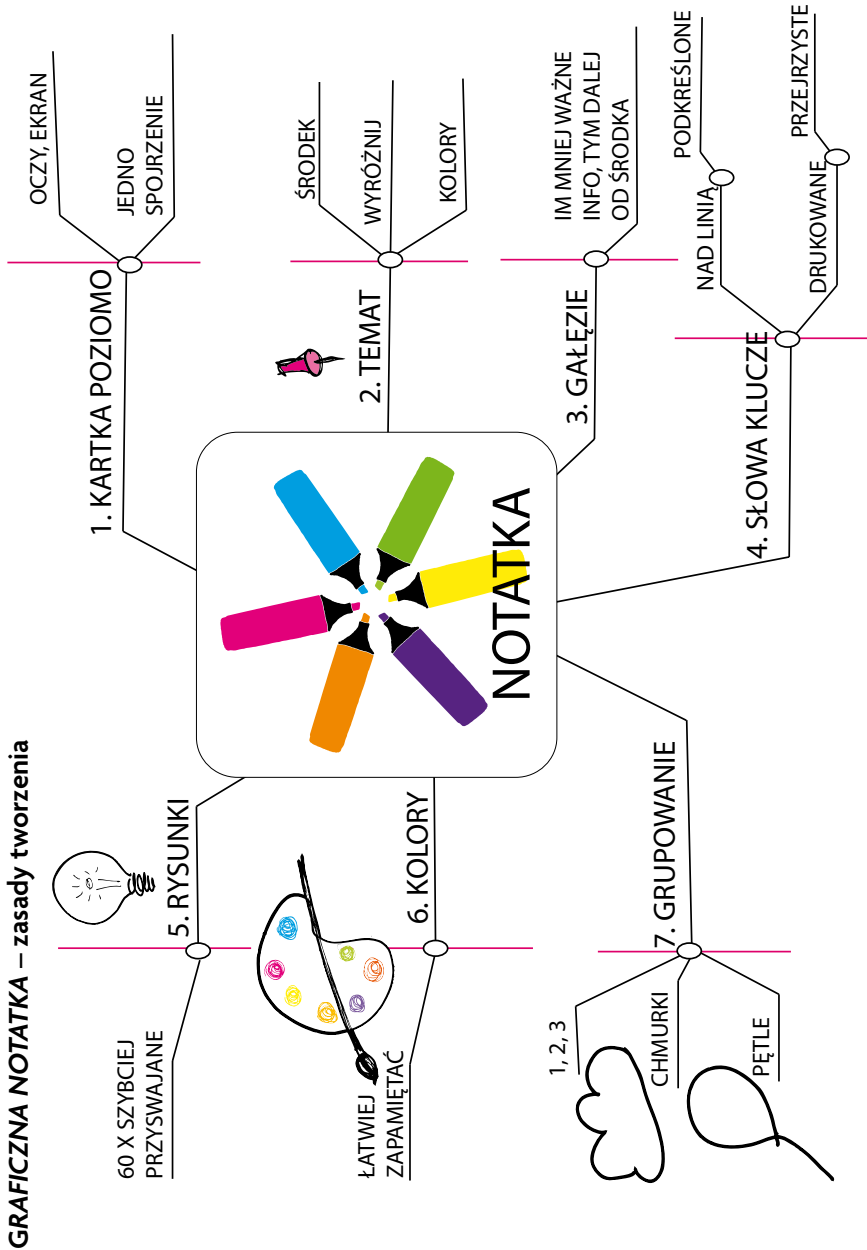
Na najbliższej lekcji zgłoś się i oceń, ile zdołałeś się nauczyć, stosując tę technikę. Wróć do swojej mapy, ucząc się kolejnych treści związanych z tematem przedstawionym w Twojej graficznej notatce.

Ćwiczenie 4.

Kierowanie uwagę, koncentracja

Cel ćwiczenia: Celem ćwiczenia jest wdrażanie do kierowania uwagą oraz uświadomienie zjawiska interferencji semantycznej, utrudniającej rozumienie czytanego tekstu.

Zbadaj zakres Twojej uwagi. W tym celu umieść płaską białą tacę na podobnej czarnej. Rzuć na tacę (białą) garść nasion czarnej fasoli (lub

innych czarnych kulek). Spójrz na tacę i oszacuj liczbę ziaren. Powtórz ćwiczenie co najmniej 50 razy. Ile dostrzegasz elementów? Jaka jest tendencja zakresu Twojej uwagi?

Komentarz: Zaproponowane ćwiczenie odwołuje się do doświadczenia logika, psychologa, ekonomisty – Jevonsa (naukowiec, który celowo nie posługiwał się imieniem). Był to początek badań koncentracji uwagi. Ustalono, że liczba dostrzeganych przedmiotów czy cech to 8. Współczesne badania wykazują, że to przeszacowana liczba i prawdopodobnie zakres uwagi jest mniejszy.

Wniosek: Już wiesz, że dzielenie tekstu, tworzenie kategorii, nazywanie akapitów to czynności sprzyjające zapamiętywaniu. W ten sposób informację składającą się np. ze 100 słów skracasz do 6–7 części informacyjnych (np. równoważników zdań), które Twój mózg zapamiętuje bez trudności. Pamiętaj, skracanie informacji służy jej zapamiętywaniu!

Ćwiczenie 5.

Przygotuj ulubioną książkę. Na początek skup się na wybranym zdaniu. Spróbuj je zapamiętać i zapisać na kartce słowo w słowo. Powtarzaj systematycznie ćwiczenie, poszerzając zakres zapamiętywanych fragmentów książki. Im dłużej będziesz trenować, tym bardziej będziesz skupiona/skupiony nad tym, co czytasz.

Post scriptum

Przedstawione ćwiczenia są elementem treningu, czyli stałego systematycznego powtarzania. Jeśli masz przekonanie o celowości, sensowości takich działań, to sukces jest w zasięgu ręki. Ucz się aktywnie, a fakt, że nie zdawałaś/zdawałeś matury w Polsce, nie będzie barierą do efektywnego uczenia się w języku polskim.

Przywołane na wstępie studentki teraz wspierają w procesie nauki swoich polskich rówieśników. W ten sposób uczą się jeszcze więcej.

Poeci moraliści – Miłosz i Herbert

Propozycja zajęć skierowana do osób, które znają język polski na poziomie B2–C2

Cel zajęć

Poznanie przez repatriantów utworów noblisty Czesława Miłosza i Zbigniewa Herberta, w których podejmują tematykę moralną

- Zdefiniowanie – na przykładzie obu autorów – pojęcia *moralista/poeta moralny*
- Odpowiedź na pytanie: *Czy Czesław Miłosz jest moralistą?*

Czas trwania – 2 godziny lekcyjne

Osiągnięcia

- Uczestnik zajęć wymienia przynajmniej po 2 tytuły utworów Czesława Miłosza i Zbigniewa Herberta
- Uczestnik zajęć nazywa postawy moralne widoczne w utworach Czesława Miłosza i Zbigniewa Herberta

TREŚCI

1. Definiowanie w grupach pojęcia *moralista*. Uzgadnianie grupowe, ewentualnie sięganie do słownika. Definicję (cechy) zapisujemy w formie mapy myśli.

moralista

- myśliciel, twórca, pisarz propagujący zasady moralne, zajmujący się zagadnieniem moralności;
- człowiek głoszący surową moralność;
- moralizator, lubiący prawić morały, pouczać,
- osoba konsekwentnie przestrzegająca zasad moralnych

- człowiek wskazujący innym, jak mają postępować, głoszący surowe zasady moralne
- filozof lub pisarz zajmujący się zagadnieniami moralności

synonimy: moralizator, kaznodzieja, mentor

2. Zbigniew Herbert, *Przesłanie Pana Cogito*

2.1. Wiersz *Przesłanie Pana Cogito* (1974) kończy tomik *Pan Cogito*. Imię bohatera pochodzi od łacińskiej sentencji Kartezjusza: *Cogito ergo sum* (Myślę, więc jestem).

2.2. Scharakteryzuj postać Pana Cogito występującego w utworze:

- Zwróć uwagę na język
- Co znaczy użyte w tytule słowo *przesłanie* [1) ogólna idea wynikająca z utworu lub wypowiedzi adresowana do odbiorcy; 2) myśl, idea]
- Jakie lektury, bohaterów przywołuje? Jakie cechy mieli ci bohaterowie?
- Jakie formy językowe stosuje Pan Cogito, zwracając się do odbiorcy? Dlaczego?
- Jakie słowa się powtarzają i jakie to ma znaczenie?

2.3. Jakie wartości etyczne/moralne propaguje Pan Cogito?

- Zalecane cechy wewnętrzne
- Postawy, które należy przyjąć wobec człowieka
- Wzory osobowe z przeszłości, będące ilustracją wymienianych wartości etycznych

3. Czesław Miłosz, *Który skrzywdziłeś*

3.1. Scharakteryzuj postać, która wypowiada się w tekście. Zwróć uwagę na język wypowiedzi i formę zwracania się do odbiorcy. Co sugeruje taka forma?

3.2. Wymień postaci negatywne przywołane w utworze. Co złego robią? Wypowiedź poprzyj cytatami.

3.3. Kim jest *Poeta* występujący w utworze? [każdy poeta, poeta moralista, Miłosz]. Uzasadnij swoją wypowiedź, poprzyj cytatami.

3.4. Jaką formę walki ze złem podejmuje osoba wypowiadająca tekst?

3.5. Często na końcu wiersza występuje puenta. Co znaczą w tym kontekście ostatnie wersy utworu Miłosza?

3.6. Jakie podobieństwa i różnice widzisz między utworami Herberta i Miłosza?

3.7. Jakie postawy z definicji dotyczącej pojęcia *moralisty* można odnieść do Herberta, a jakie do Miłosza?

ZADANIA DLA GRUP (lub podczas indywidualnej lektury tekstów)

1. Definicja pojęcia *moralista*

Zdefiniujcie w grupach pojęcie *moralista*. Możecie skorzystać ze słownika lub dołączonych na kartce informacji. Definicję (cechy) zapiszcie w formie mapy myśli.

2. Zbigniew Herbert, *Przesłanie Pana Cogito*

2.1. Informacja: Dołączony wiersz *Przesłanie Pana Cogito* (1974) kończy tomik *Pan Cogito*. Imię bohatera pochodzi od łacińskiej sentencji Kartezjusza: *Cogito ergo sum* (*Myślę, więc jestem*).

2.2. Scharakteryzuj postać Pana Cogito, który występuje w utworze:

a) Zwróć uwagę na język, którego używa

- Co znaczy użyte w tytule słowo *przesłanie*?
- Jakie formy językowe stosuje Pan Cogito, zwracając się do odbiorcy? Dlaczego?
- Jakie słowa się powtarzają i jakie to ma znaczenie?

b) Jakie lektury, bohaterów przywołuje? Jakie cechy mieli ci bohaterowie?

2.3. Jakie wartości etyczne/moralne propaguje Pan Cogito?

Wymień je wg grup:

- zalecane cechy wewnętrzne
- postawy, które należy przyjąć wobec zła

- wzory osobowe z przeszłości, będące ilustracją wymienianych wartości etycznych

3. Czesław Miłosz, *Który skrzywdziłeś*

3.1. Scharakteryzuj postać, która wypowiada się w tekście.

Zwróć uwagę na:

- język wypowiedzi
- formę zwracania się do odbiorcy. Co sugeruje taka forma?

3.2. Wymień postaci negatywne przywołane w utworze. Co złego robią? Wypowiedź poprzyj cytatami.

3.3. Kim jest *Poeta* występujący w utworze? Wypowiedź uzasadnij, poprzyj cytatami.

3.4. Jaką formę walki ze złem podejmuje osoba wypowiadająca tekst? Dlaczego taki sposób uważa za najlepszy?

3.5. Puenta utworu najczęściej występuje na końcu. Co znaczą w tym kontekście ostatnie wersy wiersza Miłosza?

4. CZESŁAW MIŁOSZ – MORALISTA?

4.1. Jakie podobieństwa i różnice widzisz między utworami Herberta i Miłosza?

4.2. Jakie postawy z definicji dotyczącej pojęcia *moralisty* można odnieść do Herberta, a jakie do Miłosza?

4.3. Ustosunkuj się do stwierdzenia, że Czesław Miłosz jest poetą podejmującym problematykę moralną?

5. TWÓRCA MORALISTA W KRĘGU KULTURY, Z KTÓREJ POCHODZĘ

Jakich poetów z kręgu kultury, z której pochodzisz, możesz zaliczyć do grupy poetów – moralistów. Jakie cechy ich twórczości są podobne do twórczości polskich pisarzy moralistów, a w czym się różnią?

Zchęcamy Państwa
do spotkań z językiem
polskim w sytuacjach
intrygujących,
codziennych,
różnorodnych.

Spotykajmy się jako
stałe uczący się
polskiego...

Ośrodek Rozwoju Polskiej
Edukacji za Granicą
Polonijne Centrum
Nauczycielskie w Lublinie

ISBN 978-83-930606-6-5